БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 129 (4613). 1960 ч. июнь 3, пятница | Өртээ 20 көп.

СЕССИЯЛАРНЫ ЧЫЫЛДЫРАРЫНЫҢ ХУУСААЛАРЫН САГЫЫР

Чер-чер Советтериниң сессияларын чыылдырарының хуусааларын РСФСР-ниң Конституциязы доктаатканы. Ол аныа таварылга эвес. Сессиялар болза Советтериниң ажыл-чорудулгазының эң чугула организастыг хевири болур. Оларны доктаатканы хуусааларында арттирери күрүне эрге-чагыргазының органнарының ажылынга коллегиалдыг чорукту хандырарының, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунуның айтырыгларын шиитпирлээринге бүгү депутаттарны киириштириериниң чугула чүүлү болуп турар.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак ол айтырыгга улуг үнелээшкинни кылып келген болгаш кылыпдаа турар. Чер-чер Советтериниң сессияларын доктаамал чыылдыры турарының чугулазы «Ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң ажыл чорудулгазын экижидер болгаш оларның массалар-биле харылзаларын күштелдирер дугайында» СЭКП ТК-ның 1957 чылдың январь 22-ги доктаалында база айыттынган.

Бистиң областың Советтери партияның ол айтымшкының, база Конституцияның негелделерин хажык чокка күүсетпишаан, сессиялар чыылдырарының, оларны баш бурунгаар белеткээриниң, хүннүң айтырыгларын шилип тыварының талазы-биле байдалды сөөлгү үеде элээн экижиткен. Эрткен чылын болгаш бо чылдың беш айларының дургузунда барык бүгү Советтер боттарының сессияларын эрттиргеннер. Сессиялардың баштайгы организастыг-даа, техниктиг-даа белеткелдери экижээн, сессияның хүн айтырыгларына областың, хоорайның, суурларның болгаш көдээниң эң чугула амыдыралчы болгаш ужур-дузалыг айтырыгларын чугаалажып, шиитпирлеп турар апарган, сессиялардың белеткелдеринге, оларга тургускан айтырыгларны чугаалажып көөрүнге Советтерниң депутаттарының, активтиг киржилгези күштелген. Бистиң областың Советтериниң сессиялары аныа лозунгар трибуназы эвес, а дириг амыдыралчы, тургузукчу ажылхеректериниң организакчы, углакчы күжү болуп турар.

Үстүнде айыттынган эки түннелдериниң чижээн Кызыл хоорай, Чөөн-Хемчик район, Ильинка, Азас, Чыргакы болгаш оон-даа өске чамдык көдээ Советтериниң амыдыралындан көргүзүп болур. Ол Советтер боттарының сессияларын Конституцияның доктаатканы хуусааларында, эки белеткелдиг болгаш бедик идейлиг, организастыг деңнелге база депутаттарның, совет активтиг идепкейлиг киржилгези-биле эрттирип турарлар. Хоорайның, районның, көдээниң бюджеди, улус ажыл-агыйын сайзырадырының планы, тудуг, чазагайжыдылга, транспорт, садыг, улус өредилгези, чырыдыышкын, эмнелге, сонгукчуларның чагыглары, совет хоойлуждулга дээн ышкаш, оон-даа өске амыдыралчы айтырыглар айыттынган Советтериниң сессияларының хүн айтырыгларында төп черни эзлеп турар. Бо айтырыгларның талазы-биле үндүрүп турар шиитпирлериниң күүседезин организастаары, оон контролюн боттандырары оларда эки тургустунган, ол ажылче депутаттарны, доктаамал комиссияларны, активти олар калбаа-биле киириштирип турар.

Ынчалзажок сессияларны чыылдырарының Конституция өзугаар доктааттынган хуусааларын хажыда бээриниң фактылары бистиң областың Советтеринде бар болуп турар. Чадаана хоорай, Тес-Хем районнун Берт-Даг, Эрзин районнун Бай-Даг көдээ Советтери сессиялар чыылдырарының талазы-биле Конституцияның доктаатканы хуусааларны каржызы-биле хажыдып, сессияларны ой-шаанда чыылдырбайн турар.

Чамдык, Улуг-Хем, Таңды, Эрзин, Барыын-Хемчик райсоветтер чүгле сессияларның санын сүргеш, эрткен чылдың сөөлгү айларында элээн каш сессияларны чыылдырып турган фактылар бар. Чаа-Хөл районнун Чаа-Хөл көдээ Совети чаңгыс декабрь айның дургузунда 2 сессия чыылдырган (бирээзин декабрь 19-та, а ийигизин чүгле беш хонук эрткенде, декабрь 24-те эрттирип «четтигипкен». Таңды районнун Бай-Хаак, Элегес көдээ Советтер сессияларны депутаттарның үш кезииниң 2-зи четпес турда эрттирип, шиитпирлер хүлээп ап, оон-биле РСФСР-ниң Конституциязының 19 чүүлүн каржызы-биле хажыдып турган болгай. Шак ындыг сессияларны чүгле өзу, хевир барымдаалаан, кандыг-даа ажык-дуза чок чыын деп саналар херек.

Үстүнде айыттынган четпестер бо чылын база-ла үргүлчүлевишаан турар. Барыын-Хемчик район Совети (даргазы эш Сендажы) 2 сессия эрттирген турарының орнунга, янзыбүрү чылдагаанларга туттунуп алган, чүгле чаңгыс сессия эртирген, а ол-ла районнун Аксы-Барлык, Шекпээр көдээ Советтери (даргалары эштер Дарый-оол, Доржу), Кызыл-Мажалык суур Совети (даргазы эш Чылбак-оол) база-ла ийи-ийи сессия эрттиреринин орнунга 1—1 сессияны эрттиргеннер.

Совет демократияны шак ынчаар хажыдып болбас. Советтериниң сессияларын доктаамал чыылдырары аныа хевир эвес. Практиканың көргүзүп турары болза, ол норманы үрээр болза, күрүне эрге-чагыргазының органнарының ролю чайлаш чок чидер, күүскомнарның ажылынга контроль болгаш харыысалга чок чорукту, бюрократизмни, салгаразашкынны төрүттүндүрер. Ол чорук сөөлүнде кээ, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң айтырыгларын багай шиитпирлээр, ажылчы чоннуң негелделерин болгаш хереглеллерин четпес хандырар чорукка чедирер.

Советтериниң күүседип турары сорулгалар амгы үеде дыка нарыыдаан, ынчангаш, совет органнарның ажылынга коллективтиг болур чоруктуң принципин хажык чок сагыыры эргежок чугула. Совет органнарның күүсекчи комитеттериниң ажылынга массаларның киржилгезин калбартыры, оларның ажыл чорудулгазын доктаамал контрольга тургузаары, ажылда четпестерни бот болгаш шөлээлиг шүгүмчүлел-биле илередип, чайладыры совет органнарның ыяк барымдаалап күүседир хоойлузу болур.

„Совет Россия“ деп делгелгени партияның болгаш чазактың удуртукчуларының барып көргени

Бүдүн чартык ай бурунгаар Москваның Төп делгелге залынга «Советтиг Россия» деп делгелге ажыттынган. Ону казталга уран-чүүлүнге ынак кижилер хончуг улуг сонуургал-биле көрген. Оон залдарынга хүннүн-не чеди муң чедир көрүкчүлер чыглып келип турар.

Эштер А. Б. Аристов, Л. И. Брежнев, Н. Г. Игнатов, Ф. Р. Козлов, О. В. Куусинен, Н. А. Мухитдинов, Д. С. Полянский, Е. А. Фурцева, Н. С. Хрущев, Н. М. Шверник, П. Н. Поспелов олар июнь 1-де «Советтиг Россия» деп делгелгени барып көргеннер.

Чурукчулар В. А. Серов, С. В. Герасимов, Б. В. Иогансон болгаш өскелер-даа, а ол ышкаш РСФСР-ниң культура министри А. И. Попов олар аалчыларны уткуп алганнар болгаш оларга тайылбырлап бергеннер.

Партия болгаш чазактың удуртукчулары С. Рерихтиң ажылдарының делгелгезинде

Москвада Пушкин аттыг казталга уран-чүүл музейинге май 11-де ажыттынган чурукчу С. Н. Рерихтиң ажылдарының делгелгези Индияның бойдузу-биле, оон улузу-биле, оларның амыдырал-чуртталгазы-биле таныштырар.

С. Н. Рерихтиң чогаалдарының делгелгезинге июнь 1-де партияның болгаш чазактың удуртукчулары эштер А. Б. Аристов, Л. И. Брежнев, Н. Г. Игнатов, Ф. Р. Козлов, О. В. Куусинен, Н. А. Мухитдинов, Д. С. Полянский, Е. А. Фурцева, Н. С. Хрущев, Н. М. Шверник, П. Н. Поспелов олар барып чораанар.

С. Н. Рерих, оон кадайы Девика Рани Рерих болгаш Индий республиканың ССРЭ-де элчини К. П. Ш. Менон олар аалчыларны уткуп алганнар.

(СЭТА).

Тургузукчу күш-ажыл-биле тайбыңның херээн быжыглаарынче партия бисти кыйгырып турар

Бригадиривис чоруп турда...

СЭКП ТК-ның удавас болур июль пленумунга күш-ажылчы белектиг ужуражыр дээш Тываның автосеп-телге заводунуң коллективи бо хүнерде хайнышкынныг ажылдап турар. Заводтуң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары область төвүнүң үлетпүр бүдүрүлге, тудуг болгаш транспорт организацияларын социалистиг чарышка кыйгыргаш, боттарынга бедиткен немелде социалистиг хүлээлгелерни алган. Ынчангаш ажылчын, цех, бригада, мастерская бүрүзүнүң бодунга алган хүлээлгезин күүседир дээш кызымаккай ажылдап турары онза илдең.

Заводтуң директорунуң оралакчызы эш Каракуловтуң кабинединге олурувуста моторлар септээр цехтиң начальниги кирип келгеш, колхоз-тардан келген 50 муң ажыг рубльдиң үүрмек септелгелери бо айның планында көрдүнмээн-даа болза ону кылып эгеледивис. Кыйгырыг үндүрген хүнден эгелээш септекчилериң ажылдаары дам барган деп медегледиштаан:

— Ол чагыгны планга киирее кандыгы?—деп айтырды.

Кылдынган ажылды киирбейн канчаарыл, ол-даа болза силериң алган хүлээлгенериң күүседезинге дөгүмче болгай — дээш эш Каракулов моторлар септээр цехке барып көрээлиңер — деп чугаалады.

Цехтиң баарында даштын элээн хөй кижилер моторлар сөөртүп келген машинаның чүгүн дүжүрген, ооң ындында ийи автобус көстүп тур. Оларның чанынга чоокшулап ора, эш Кукариниң Коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүннериниң бирээзи эш Кабановту ырактан-на танып кагдым.

Бригаданың удуртукчузу коммунистиг күш-ажыл бригадаларының болгаш шалыпчыларының чарыжының мурнакчыларының Бүгү-эвилел чөвүлел хуралынга киришкен болгай, бо хүннерде бригадири чок турда бригаданың кежигүннери канчаар ажылдап турар ирги деп бодал сагыжымга дораан-на кирип келди.

Бистер аңда келиривиске чугаа чүгле Москвада хурал дугайында барды.

— Магалыг-ла хурал-дыр. Бистиң ажылывыстың дугайын Никита Сергеевич эки-ле чугаалаан-дыр. Чеди чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш моон-даа артык күжениишкиниг ажылдаары коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүннери бистериң ыдыктыг хүлээлгевис болур—деп, эш Кабанов чугаалады.

Бистиң Костявыс «Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш» деп медаль биле шаңнаткан—чорду, Костявыс келирге бригада мурнунга оон бүдүн отчёдун алыр бис—деп, ам дээрезинде бригадириң орнун төлээлеп турар эш Конных баштактаны азрак чугаалаан:

— Костя чорупкан сөөлүнде бистер база-ла эвээш эвес ажылды кылган болдур бис ийип—деп немеп кагды.

Бригадир Константин Кукариниң чорупканындан бээр он хонук ашкан. Бо үениң иштинде бригада кежигүннери ийи автобусту септээннер.

— Костя чоруп турда бо автобустарны чаа-ла чазып турган чүве болгай. Ам оларның септелгези дооступ турар, бир эвес артык кезектер турган болза боларны шагда-ла доозуптар турган бис—деп, эш Хабаров чугаалады.

Мооң мурнунда бригадага 4 кижи турган, ам ында 6 кижи бар. Боттарының коммунистиг өзу-биле ажылдаар, чурттаар дээн күзели-биле бригадага ийи чаа кижиниң немешкени кончуг өөрүнчүг.

Эргим эштер! Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчыларын болгаш бригадаларын келир үениң пионерлери деп дүрүм өзугаар адап болур. Пионерлер бажынга чоруп, кол күштерге орун баштап берип чорууру билдингир болгай. Ынчалза-даа олар ол күштерден адырылбас, өске ажылчыннардан адырынталчан ажылдап хеделирин оралдашпас ужурлуг. Бир эвес силер боттарыңарның коллективтериңерге хагдынып алгаш,— арыг силиг, эки улус бис, өске кижилериң херээ биске үүү боор деп чугаалаан болзуңарза силериң ачы-хавыяңар улуг эвес болур турган ийик— деп эш Н. С. Хрущев коммунистиг күш-ажыл бригадаларының болгаш шалыпчыларының чарыжының мурнакчыларының Бүгү-эвилел чөвүлел хуралынга чугаалаан.

С. МААДЫ.

ДЕТКИП ТУР БИС

Тайбың дээш демиселчи, СЭКП ТК-ның Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевтуң коммунистиг күш-ажыл бригадаларының болгаш шалыпчыларының чарыжының мурнакчыларының Бүгү-эвилел чөвүлел хуралынга чугаазын улуг кичээнгей-биле болгаш сагыш сеткил ханыышкыны-биле дыңнадывыс.

Н. С. Хрущевтуң ол чугаазында салдынган сорулгалар бистиң Төрээн чүртүвүстүң күүү-шыдалын чайгылыш чок быжыглаар, чоннуң материалдыг болгаш сагыш сеткил байлактарын улам-на көвүдедир, оон амыдыралын доктаамал экижидер дугайында Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың улуг сагыш салышкынын база катап херечилеп турар.

Эш Хрущевтуң чугаазы бисти чаа-чаа күш-ажылчы тиилелгелерге соорук киирип турар. Чеди чылдын оналгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш совет кижилер улуг кужениишкин-биле ажылдап турар.

Коммунистиг күш-ажылдың бригадалары болгаш мурнакчылары деп ат дээш калбартынган чарыш болза чеди чылдың планын хуусаа бетинде күүседириниң үндезини болур.

Улус ажыл-агыйының дүрген хөгжүлдези, социализм-биле капитализмниң тайбың чарыжынга шаг-үени ойнап алырын хандырары, ажылчы чоннарның чазагай байдалын улам-на экижидери — капитализм үеизге көөрде күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн улам-на бедидери, коммунизмниң тиилелгезиниң кол негелдези болур дээрзиниң дугайында улуг Ленинниң өөредилгезин амыдралга боттандырары-биле чарылбас холбаалыг.

Улуг Ленинниң айтымшкыннарын күүседип тургаш, бистиң транспортчуларывыстың коллективи күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планга удур чеди хуу бедидер деп хүлээлгени боттарынга алган. Коммунистиг күш-ажылдың мурнакчылары, чолаачы эштер Любкин, Бутонаев, Вылегжанин болгаш оон-даа өскелер ажыл нормазын ийи-үш катап көвүдедир деп хүлээлгени алганнар.

Транспортчуларның коллективи чеди айларның планын СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң ажыттынар хүнүнге чедир күүседир деп шиитпирлээн. Бистиң күш-ажылчы чедишкиннеривис бистиң Төрээн чүртүвүстүң күүү-шыдалын быжыглаар болгаш дайын кылыр деп күзеп турар америк империалистериниң планнарынга өлүмүг харыы болур.

Бис тайбыңны күжүвүс кошкаандан эвес, күүлүг шыырак болгаш күзеп турар бис, ынчангаш агрессор бүрүзүнге, ол кайда-даа болза өлүмүг согуушкунну бээр чепсектер биеге бар. Бистер болза дайынны кымна эгелей-дир, олар буруулуг деп чүвени билир бис.

Тайбың дээш демиселге бис чаасканн эвес бис, социалистиг лагерьниң чурттарының улустары бистиң-биле кады.

Бүгү чурттарның улустары тайбың дээш туржуп турар. Империалистиг дайынзырактар дайынны эгелээр болза, олар ол дайынга өлүмү тывар дээрзин шынгыы билип алыр болза эки-дир деп бистиң транспортчулар чугаалап тур.

Ф. КРУГОВОЙ,
Кызылдың № 2 чүк АТК-зының начальниги.

Уругларым кортпазын

Совет чазактың ленинчи даштыкы политиказы улустарның күзелин илередип турар. Мээң аскым-кежии — уруглар иези, совет башкы болганым ол.

Америк шериг самолёт бистиң чүртүвүстүң ыдыктыг кызыгаарын каржызы-биле үрээш, шпиончу сорулга-биле кирип келген дугайында бистиң чазаавыстың баштыны Н. С. Хрущевтуң чугаазын ыраккы Тожунун Ийден дыңнаш, америк агрессорларга эң-ие хорадап, төрээн чазаавыстың аңаа удур алган хемчеглерин өг-бүлемниң, суурумнуң интеллигенциязының мурнундан деткип тур мен.

ССРЭ-ниң Камгалал министри Р. Я. Малиновский күш-ажыл бригадалары болгаш шалыпчылары деп ат дээш чарыштың мурнакчыларының чөвүлел хуралынга чүве чугаалаш, бир эвес америк-даа, өске-даа шпиончу самолёттар бистиң чүртүвүсче база катап ужуп келзе, оларны салыпкан базаларны боолаптар дугайында ракета шерииге дужаалды берип каан мен деп чугаазы дыка-ла сорук киринчиг. Бо медегледи чогаадыкчы, тургузукчу угаан болгаш күш-ажыл-биле бүзүредип быжыглаар бис.

Ш. МААДЫР,
Ий көдээ Советте школа башкызы.

Дайын деп чүл дээрзин уруглар кажан-даа билбес болзун!

☆ ☆ ☆

Москваның херээженнер активиниң хуралы

Июньнуң 1-де Эвилелдер Бажыңының Колонналыг залынга Москваның херээженнериниң активиниң Делегейниң уруглар камгалалының хүнүнге турааскааткан хуралы болган.

Польша Улус Республиканың чырыдыышкын ажылдакчыларының болгаш пөсчүлериниң төлээлерин олурушканнар чылыы-биле утказаннар.

Совет херээженнер комитединиң харыысалгалыг секретары З. Т. Федорова илеткел кылган.

Ооң чугаалааны болза, Делегейниң уруглар камгалалының хүнүнде хосталга ынакшылдыг улустар уругларның амыдыралы болгаш кадыкшылы дээш, өг-бүле бүрүзүнүң чазагай чоруу дээш демиселдиң түннелдерин үндүрер. Чурттарда уруглар чаңгыс-ай чурттавайн турар болгаш оларның салым-хуулары аңгы-аңгы, ынчангаш делегейниң кандыг-даа кезээнге төрүттүнген уруглар бүрүзүнүң аас-кежии дээш демиселге күжениишкиннерин каттыштырарынче кыйгырган үннер иелериниң, азаларының, башкыларының, эмчилериниң, кижизидикчилериниң аастарындан бо хүн, июнь 1-де чаңгыланып турар.

Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг чурттарының уругларының аас-кежиктиг чаш назынының дугайын, капитал чурттарында аныяк салгакчыларның аар-берге үлүүнүн дугайын илеткелчи чугаалаан.

— Бо хүн бистер боттарывыстын үнүвүстү бистин улустун үнүнге чоргаары-биле кадып турар бис. Парижке бистиң чазаавыстың баштыңчызы Никита Сергеевич Хрущевтуң ээлээн туружун бүрүнү-биле үүлдүзүнүп, деткип тур бис. Бистиң күрүнеңиң тайбынны быжыглаарынче утланган даштыкы политиказын чүүлдүг деп көрүп турар бис. Бистер агрессорларның кара-сагыштыг үүлгедиишкиннеринге америк чазактың арын-нүүр чок хоп-мегечи чоруктарынга килеңнеп, Парижке болур ужурлуг турган бедик деңнелдиң чөвүлел хуралының үзүлгениниң буруузун АКШ-тың чазаанга болгаш оон президентизи Эйзенхауэрге онаап турар бис—деп, эш Федорова медегээн.

Бистиң Совет чазаавыс тайбын кожа-хелбээ догуннаашкынның ленинчи принциптерин эдерер, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруунуң чавырлыышкынын, чепсегленишкинин бүгү-ниити болгаш бүрүн дужурерин, улустар аразының бүгү-ле маргылдаалыг айтырыгларын тайбың өзү-биле шиитпирлээрин туруштуубиле чедип алыр дээрзиниң дугайында эш Хрущевтуң медеглелин база долузу-биле деткип турар бис. Уругларның аас-кежииниң эрге-ажыктары дээш чер кырынга тайбынны хандырарының хөрээнге төлептиг салышкынны совет кижилер киирер дээрзин бурунгаар депшилгелиг кижи төрелгетеңге бүзүредип тур бис. Боттарывыстың чазаавыстың, төрээн Коммунистиг партиявыстың тайбын политиказын чайгылыш чок эдерер бис.

Краснохолмск комбинадының пөсчүү, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Т. М. Пашлова, Ленин районнуң № 19 школа-интернадының директору Я. М. Ветрова, Уругларның төп театрының артизи, РСФСР-ниң улустун артизи Л. С. Чернышева, Тимирязев районнуң № 216 школазында пионериң улуг вожатыйы Н. М. Чичерина, Жданов районнуң 4-кү уруглар эмнелгезиниң кол эмчизи Ю. А. Максимова олар хуралга чүве чугаалааннар.

Чүве чугаалааннар өзүп орар салгакчыларның дугайында могаг чок сагыш салышкын дээш Коммунистиг партияга болгаш Совет чазакка боттарының изии-биле өөрүп четтирип турарын илередип, тайбың херээн болгаш бистиң уругларывыстың аас-кежиин камгалаарынга боттарының шиитпирлиин медеглээннер.

Хуралдың киржикчилери мынча деп чугаалап турар резолюцияны хүлээп алганнар: «Бистер, совет херээженнер бүгү делегейде боттарывыстың угбаларывыска, дуңмаларывыска, херээженнерге: чаа дайынның кыжанынга удур, тайбың болгаш улустар аразынга найырал дээш демиселге боттарывыстың күштеривисти улам-на сырый каттыштырарынче кыйгырып тур бис».

Херээженнериниң активинге уранчүүл мастерлери улуг концертти көргүскеннер.

Кызылга болган байырлыг хурал

Делегейниң уруглар камгалалының хүнү —июнь 1-ни демдеглеп эрттирген байырлыг хурал июнь 1-де Кызылдың Гастелло аттыг культура болгаш дыштанылга парыгының ногаан театрынга болуп эрткен. Байырлыг хуралга хоорайның уруглар садтарының, яслилериниң, эмнелгелериниң болгаш бүдүрүлге, албан организация, өредилге чөлериниң төлээлекчилери, хөй уруглардыг болгаш аныяк иелер хөй-биле чыылган. СЭКП хоорай комитединиң секретары эш Киселев байырлыг хуралды ажыткан.

Делегейниң уруглар камгалалының хүнүнүн дугайында илеткелди Кызыл хоорайның хөрээженнер Чөвүлелиниң даргазы эш К. С. Байыр-оол кылган. Бистиң чүртүвүстүң биче чаштарының кайгамчык аас-кежиктиг, хөглүг чүртталгазын, партия болгаш чазактың биче чаштар дугайында улуг сагыш салышкынын илеткелчи чугаалаан.

Байырлыг хуралга хөй уруглардыг ие, эмнелге ажылдакчызы Тажы-Норбу бир дугаарында чүве чугаалаан.

— Мен алды уруглардың иези мен. Мээң уругларымның чүртталгазы аас-кежиктиг. Оларның аныядилери өредилге черлеринде өөренип турар. Уругларымның аас-кежиктиг тайбың чүртталгазынга шаптык кадар коргунчуг чаа дайын кажан-даа болбазын! Делегейниң бүгү биче чаштарынга мөңге тайбын!—деп, эш Тажы-Норбу бодунуң чугаазын дооскан.

Кызылдың № 1 уруглар яслизиниң ажылдакчызы эш Павленко, адачүрттүң дайынының киржикчизи, ие Дава, хоорайның уруглар эмнелгезиниң эмчизи Гуляшева олар хуралга база чүве чугаалааннар.

Хоорайның октябряттарының төлээлекчилери сценага үнүп келгеш, быжыг тайбынны күзеп турарын чугаалааннар.

Хуралдың киржикчилери делегейниң уруглар камгалалының хүнүн таварыштыр СЭКП-ниң Төп Комитединге болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге байырлыг чагааны чоруткан.

Хурал соонда хоорайның коллективтериниң бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмнериниң киржикчилериниң улуг концерти болган.

Чурукта: «Тыва тудуг» трезинин № 1 тудуг-монтаж эргелелинин тудугжулары. Агитатор А. В. Тихомиров эш Н. С. Хрущевтуң чугаазының талазы-биле беседаны тудугжуларга кылып турары.

Фото В. Лутковтуу.

ОБЛАСТЫҢ ХОВУЛАРЫНДА

Каа-Хемниң колхозтарында

САРЫГ-СЕП, (телефон-биле). Каа-Хем районнуң бүгү колхозтары май 27-де тараа культураларының тарылгазын доосканнар. Район 30200 га тараа культуралары тарыыр тургаш, 31982 гё-ны тараан, оон иштинде кызыл-тастың планын 106,8 хуу, арбайны—111,8 хуу, чинге-тарааны—105,4 хуу күүсеткен.

Районнуң тарылга шелу эрткен чылдагызына бодаарга бо чылын 5735 гектарга өскен, оон иштинде кызыл-тас 5170 га болуп турар.

* * *

Колхозтар картофель тарылгазын балаз эки чорудуп турар. Ленин аттыг колхоз 40 га черге картофельди олуртур планын, «Бурунгаар» колхоз 37 га планын күүседипкен.

«Кызыл тук» колхоз (даргазы эш Дикунов) картофель тарылгазынче ам-даа кирбээн. Ол колхоз картофель олуртур машинаны амга чедир эптеп албаан. «Совет Тыва» колхозта байдал база дуврренчиг. Олар картофельдиң 33 хуузун болгаш 100 га черге кукуруза тарыыр тургаш оон чугле 4 газын тараан.

Кукуруза тарылгазы ниитизи-биле оожум чоруп турар. «Октябрь 14 чылы» колхоз 211 га черге кукуруза тарыыр тургаш, 95 ганы, а «Ленинчи орук» колхоз 140 ганың орнунга 50 ганы тараан. «Коммунизмче орук» колхоз кукуруза тарылгазының чугле 19,7 хуузун тарып алган болуп турар.

Колхозтарның хөй кезии кукуруза болгаш ногаа тарылгазынга кирер техниканы чогуур өй-шаанда белеткеп албаан чоруктар сөөлгү үеде илерээн, Чижээ, «Кызыл тук» колхозтуң кукурузага ажылдаар дээн «Беларусь» трактору амга чедир септелгеде турбушаан. «Совет Тыва» колхоз кукурузага ажылдаар ужурлуг кижилерни тараа чаштырылгазынга ажылдадып тургаш, чоокта чаа-ла ол ажылдан хостап чоруткан болуп турар.

КАТАПТААР ЧАДАВАС

— Картошказын кайда тараан улус боор, бо ховуда-ла дээн чүве болгай, чоп көзүлбес чоор оолдар?— деп Сарыг-Сеп ортумак школазында интернат эргелекчизи эш Гаврин өөреникчилериниң айтырган.

— Чашпан, сигенден өске чүве-даа көрбейн тур мен, Алексей Степанович—деп, тоску класстың өөреникчизи Монгуш Володя харылаан.

— Мында-дыр, мында-дыр, чашпаннар аразында картошка сыптары көзүлдүр — деп Тамара Чамчыр чугаалаан.

— Гм... Шынап мында чүве-дир, оолдар, аспайн, тып кээп-тир бис. Чазын олурткан сөөлүнде келген улус деппе бо, ча, оолдар казып киритээл!—деп, Алексей Степанович команда берген.

Үстүнде чугаалар энир чылын күзүн Сарыг-Септе «Октябрь 14 чылы» колхозтуң картофель шелүнге белген. Колхоз картофель тарылгазынче орайтап киргеш, далаш-биле шалабула олурткаш, эки дөрбелчиннер-даа чедип албайн баргаш, одуруглар аразының чайты ажылдаашкынын чорутпаан. Чашпан, сиген хөөкүй картофельди дуя туткаш, үнүш берээн. Оон «кушкаш бажы» дег хензиг борбактар казып алдынган.

Бодавыже, эрткен чылдың дуржулгазы ажыл-агыйның човангыр эвес ээлерин бир чүвеге өөреткен, оларны кажараткан тургу дег. Ындыг боор ийикпе...

Артель бо чылын 50 гектар картофель тарыыр планныг. Трактор-даа, олуртукчу-даа, кижилер-даа барла. Ынчалза-даа олар боттарында бар аргаларны ажыглавайн турарлар. Агроном эш Андреев Саргалга чер андарып турган Иван Сухорословту трактору-биле кады Сарыг-Сеп ховузунче октаан. «Картофель олуртур сен!» деп айтыышкын билдингир болгаш допчу болган. Тракторист-даа чедип-ле келген. Хову ажылының бригадири эш Пичугин Дерзигде бригададан колхозчулар Терекпен, Сарыг-оол, Салбашка болгаш өскелерни-даа картошказы-биле кады Сарыг-Сеп ховузунга кээп дужурген. Бодап көөрге хамык-ла чүве белен, ажыл хайныга бээр хире.

Картофельди ам хол-биле эвес, тускай олуртукчу-биле тарыыр-ла болгай. Инженер эш Моргун ону барып көрген: өнир чылгы довураандаа аштаваан, кеңгирт, үрелик чүве болган. Ук олуртукчуну ам Сарыг-Сеп СТС-те 5 ховук септеп турар. Ынчангаш, тракторист-даа, картофель олуртур кижилер-даа ажыл «манап» туруп бергеннер.

— Районнуң колхозтары картофелин олуртуп кааптылар. Бистидаа аар. Саргалга хевээр турган болза, өлөөн каш га черни андарып каапкан, колхозка ажыктыг ажылды бүдүрген-даа, бодум ажылдап алгандаа турбазык мен бе... деп, Иван Сухорослов хомудап турар.

— Ховуда картошка төп алган, ону кадарып, хаваннар, инектер атаказы ойтур шаап олурар деп чоонган херек боор бо?—деп демги Дерзигден келген кижилериң хомудалы бо.

Ам июнь ай үнүп келген. Ынчалзажок колхоз чаңгыс дөс-даа картошка олуртпаан. Олуртукчу СТС-те септеттинмейн чыдып турда, күзүр Моргун тоор боор бе! Чок, ол хол бөмбүү хап каап, клубка келгеш, биллиард столунга борбактар чууп каап чоруп турар бо-ла. Агроном эш Андреев агротехниктиг хуусаа-даа, ажыл башкарылгазы-даа кылбайн, аная-ла тайбың чоруп турар.

Бир эвес, картофель олуртуушкунун ынчаар хамаан чок көөр чоруктту этпес болза, өнир чылдың ыглаңчыг уржуктары каталтаар чадавас.

А. КРУГЛОВ.

АВТОКЛУБ

Улуг-Хем районнуң Культура бажыныңың автоклувунуң коллективи районнуң колхозтарының хову турлагларын, фермаларын кезип, көдөө ажыл-ишчилерге оюннарны көргүспүшаан, лекцияны, илеткелди, беседаны чонга кылып берип чоруур.

Автоклубтуң ойнакчылары сөөлгү айның иштинде «СЭКП XX съездизи», «Улуг-Хая», «Чодураа» Жданов аттыг, «Х Улуг хурал» колхозтарга барып, оларның хову турлагларында тараажыларга, механизаторларга болгаш фермаларда саанчыларга, кадарчыларга солун концерттерни көргүскен болгаш лекция, илеткел, беседаларны кылган.

Коллектив «Х Улуг хурал» көдөө ажыл-агый артельдиң Өөдөн-Шөлде хову бригадазынга, Оттук-Дашта сүт-бараан фермазынга, Жданов аттыг колхозтуң хову турлаанга, колхозтуң суурунга солун программалыг улуг концертти көргүскен. Ол ышкаш «Улуг-Хая» артельдиң Сенекте болгаш Баян-Колда хову бригадаларынга база Ленин аттыг көдөө ажыл-агый артелиниң хову бригадаларынга болгаш сүт-бараан фермаларында ажылдап турар колхозчуларга концерттерни көргүскеннер.

Ойнакчылар бо-ла чоруп чораан, 12 кезек черге концерт үндүрген, аная 2115 кижи келген. Автоклубтуң эргелекчизи Сат Очурнуң коллективи эки организастап турарын демдеглээри чугула.

К. УРАНГАЙ.

Гектардан 300 центнер ногаан масса дээш

Барыын-Хемчик районнуң «Совет Тываның 5 чылы» көдөө ажыл-агый артели бо чылын 80 гектар кукуруза тарыыры ажылагыйның бүдүрүлге планынга көрдүнген турган. Колхоз баштаар чери болгаш партия организациязы кукуруза тарылгазын дүрген, эки шынарлыг чорударынче улуг кичээнгей салган.

Кукуруза тарылгазын организастыг болгаш бедик агротехниктиг деңнелге чорудар талазы-биле трактористер Шүжен-оол, Хирлиг-оол, Өктек-оол оларның агрегаттары шудургу ажылдаан. Оон түннелинде 105 гектар шелге кукурузаны дөрбелчин-уяланчак арга-биле тарып дооскан.

Кукурузаны чайгы үеде ажаап, агротехниктиг негелделер өзугаар одуруглар аразын сайзырадыры-биле 12 комсомолчу-аныяктарны бир звено кылдыр организастаан. Олар кукурузаның гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 300 центнерден эвээш эвес ногаан массазын өстүрүп алыр деп хүлээлгени алганнар.

М. ЧҮЛДҮМ.

СӨЗҮНГЕ ЭЭ БОЛУР ДЭЭШ

Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң хойжулары О. Садык, К. Дукей-оол, М. Кенен олар малдың баш санын өстүрер болгаш оон продуктулуун бедидериниң херээнге боттарының үлүүн киирер болгаш берген сөзүнге эө болур дээш кызымаккай ажылдап турарлар.

Садыкта мериное хойлар быжыглаттынган. Төрүүр 100 хойдан-на 130 хураганны, хой бүрүзүнден 3 кг дүктү алырын хойжу хүлээнген. Оон кодамында 500 баш төрүүр хойлар бар. Амгы үеде малчын төрээн 331 хойдан 356 хураганны менди доруктуруп турар. Хойнуң кышкы одарын, ажаалдазын эки чорутканы-биле кышты хүр ашкан болгаш күш-деңгели эки.

— Мурнакчы хойжу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры эш О. Лопсанчаптың ажылының дуржулгазын бодумнуң ажылымга ажыглап тургаш, 100 баш хойга онаштыр 145 хураганны, хой бүрүзүнден 3 кг дүктү кыргып алыр хүлээлгени алган мен. Төрүүр 390 хоюмнуң 220-зи төрөөн, оон алдынган 239 хураганнар менди. Эдержилгени чөп организастап тургаш, чылда хойнуң ийи ооллаашкынын чедип ап тургаш, хүлөөлгемни харын ажыр күүседирин ораллажыр мен—деп, Дукей-оол чугаалап орар.

М. Кенен малдың чаш төлүн камгалап алыр талазы-биле багай эвес ажылдап, төрээн 309 хойларының 312 хураганнарын менди доруктуруп турар. Оон хоюнуң ооллаашкыны ам-даа үргүлчүлевишаан.

— Төрээн чүргумнуң экономиктиг күчү-шыдалын улам быжыглаарынга бодумнуң салыышкынымны киирер дээш ажылдап турар мен. Бо чылын төрүүр чүс хойдан-на 145 хураганнарны, хой бүрүзүнден 2,5 кг дүктү алыр дээш чарышка киржип, ол хүлөөлгемни ыяавыла күүседир мен. Баштайгы төрээн хойларымны күскээр база ооллаар кылдыр эдержилгеге киирген мен — деп, хойжу чугаалап турар.

М. СЕВЕН,
«Шынның» корреспондентизи.

АТК-ның мурнакчылары

СЭКП ТК-ның июль Пленумунга күш-ажылчы белектиг ужуражыр дээш Хову-Аксы автотранспорт конторазының чолаачылары күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам бедидип турарлар. АТК эткен айның планын эки күүсеткен.

Чеди чыл планын хуусаа бетинде күүседир талазы-биле боттарынга алган бедиткен хүлөөлгелерин эки күүседип турар мурнакчылар АТК-да эвээш эвес. Ылаңгыя чолаачылар эштер Семышин, Русанов, Тагочаков, Канчыыр-оол болгаш оон-даа өскелер чүк сөөртүлгезиниң ай, квартал планын үргүлчү 120—150 хуу күүседип келген.

Чолаачыларның күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн бедидип, автопарктың техниктиг белен чоруунуң коэффициентизин бедидер дээш автомашиналарның үзөшкинин АТК-да бүрүн механизастаан.

А. КОВАЛЕВСКИЙ.

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозунда Б. Опук-оол колхозка 8 чыл чолаачылап, бо үениң дургузунда машиназын камныг эдилеп, үрелишкинге таварыштырып көрбээн.

Ол часкы тарылга кампаниязының үезинде Оттук-Даш, Өөдөн-Шөл, Дарган-Хаа хову шөлдеринче үрезин, кывар, чаар материалдарның болгаш аъш-чем продуктуларының сөөртүлгезин үзүктелдирбейн шалыпкын ажылдаан.

Чурукта: Б. Опук-оол.

Фото Ч. Донгак.

Колхоз хөреңгизи-биле

Тожу районнуң «Совет Тыва» көдөө ажыл-агый артели колхозтарның хөреңгизи-биле школалар тудар дугайында Каа-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң ажыл-ишчилериниң кыйгырыын ёзугаар 160 уруглар өөренир чаа школаның тудуун эгелээрин шиитпирлээн.

Колхоз баштаар чер школа тудуунга чарыгдаттынар 357 мүн рубльди берген болгаш чаа школаның тудуу бо чылдың сентябрь 1-де ажыглалга кирген турар. Кол Хорлууевич Серендолдуң тудуг звенозу школаның тудуун тудуп эгелээн. Серендолдуң звенозунга харыысалгалыг даалганы бергени таварылга эвес. Ол звено бо чылдың 4 айларында 40 инек, 30 быыза кирер ийи кажааны болгаш 3 чурталга бажыңнарының тудуун бүрүнү-биле доосканнар.

А. ЗОТИН.

МУРНАКЧЫ ТУДУГЖУ

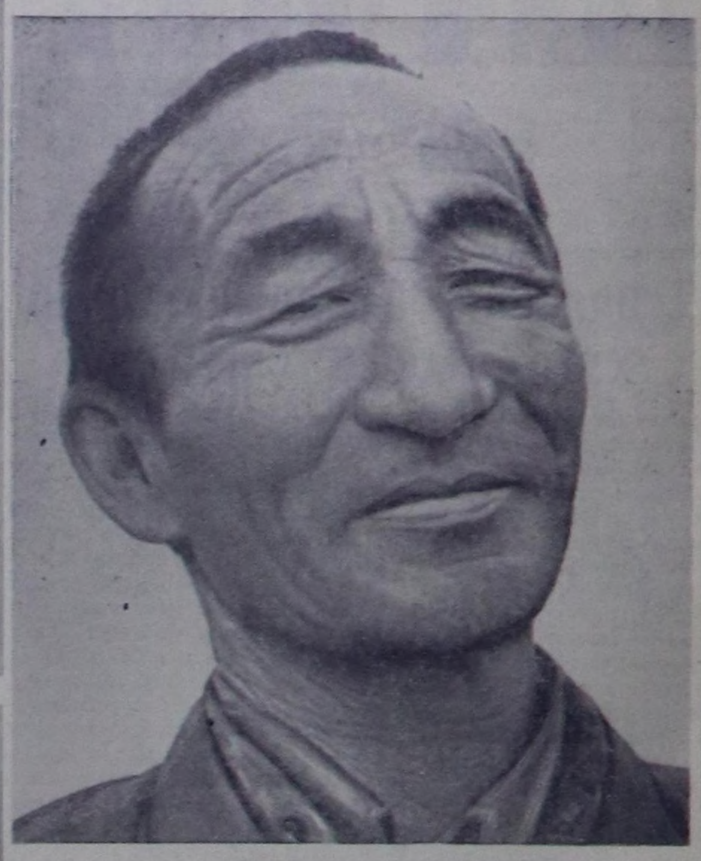

Чөөн-Хемчик районнуң Баян-Тала сууру чыл келген тудум-на өзүп базаа чаагайжып, чаа тудуглар үзүктел чок немежип турар.

Монгуш Демчи-Сюрюңге удуртткан тудугжулар звенозу чаа магазин тудуун хуусаа бетинде доозуп, хүлөөлгеге алган сөзүнге эө болган.

— Баян-Талага «Октябрь 30 чылы» колхозту чаа организастап турда маңаа бажыңнар кончуг эвээш турган. Ол 1947 чыл чүве. Бирги ээлчегде колхозчуларга чурталга бажыңнарын арбыдады тудар хүлөөлге тудугжулар бистериниң үлүүвүске онаашкан. Оон бөөр холумдан балды салбайн, тудугда ажылдап турар мен — деп эткен үени сагынмышаан, эш Демчи-Сюрюң чугаалаан.

Колхозтуң чаа тудугларын тударынга М. Демчи-Сюрюң бодунуң амырдыжын бодавайн, шудургу ажылдаан. Кидис өглерге үр үеде чурттап чораан колхозчу араттарның өөрүшкү-биле кежүп киргилээн чурталга бажыңнарының барык шуптузун Демчи-Сюрюң тудушкан. Оон ужурунда кырган тудугжу колхозчуларның хундуткелин эдилеп турар.

Колхозтуң чаа тудугларынга үр чылдарда ак-сеткилдиг ажылдааны дээш партия обкому болгаш облкүүском, СЭКП райкому база райкүүском М. Демчи-Сюрюңну хундулуг бижиктер-биле дөрт удаа шаңнаан.

Бодунуң күш-ажылчы ажыл-чорудулгазын эш Демчи-Сюрюң хөй-ниитинин ажылы-биле холбаштырып турар. Ол өлөөн хөй аныяктарны тудуг хөрээнге өөреткен. Аныяк тудугжулар Көшкендей, Тырыш, Очур-оол, Седип-оол болгаш оон-даа өскелер оларны өөреткени, тудуг хөрээнге мергежир талазы-биле эки сүмелерни бергени дээш эш Демчи-Сюрюңге өөрүп четтиргенин илередип турарлар. М. Демчи-Сюрюңнуң өөреткен аныяк тудугжулары колхозтуң чазанылга мастерскаязында чедишкинниг ажылдап турар.

— Ам аныяк өскен магалыг эки үеде өөренип, өртем билиглериниң үндезининнерин шиңгээдип ап турар. Ам эки школалар-даа, эртемниг башкылар-даа бар. «А» деп үжүх билбес чораан мен безин бижик билбес болгаш бижикти биче билир чорукту үзүткаар белгүмге өөренип тургаш, бижикке өөренип алгаш, ам солун, сеткүүлүг саат чок номчуп турар апарган мен — деп, Демчи-Сюрюң чугаалап олурар.

Ол бижикке-даа, тудуг хөрээнге-даа хөй кижилерни өөреткен. Тудуг хөрээниң талазы-биле дуржулгазы улуг, хоочун тудугжу бодунуң дуржулгазын аныяк тудугжуларга дамчыдып турар болгаш моон соңгаар-даа дамчыдып бөөр дээш шудургу ажылдап турар. Ол 1959 чылда 900 ажыг күш-хүннерин ажылдап, акша-биле 7000 ажыг рубльди, 1800 кг тараааны болгаш өске-даа продуктуларны алган.

Чурукта: М. Демчи-Сюрюң.

Сөзү болгаш фотозу С. Феоктистовтуу.

Допчузу-биле

Областың хөгжүм-шии театрының эш А. Лаптанга баштаткан бөлүү «Өскенин төлү» деп шиини Улуг-Хем, Чаа-Хөл, Чөөн-Хемчик, Сүт-Хөл районнарның төптеринге болгаш чамдык колхозтарынга ойнааныы көрүкчүлер сонуургап көргеннер. Артистер ол ойнап чоруп тургаш, боттарының хана солунуң үндүрүп, аная культура ажылдакчыларының болгаш көрүкчүлерниң саналонылын бижип турар. Ол ышкаш олар көдөөнин чонунга лекция, беседаны кылып, бот-тывынгыр уран чүүл бөлүмнеринге улуг дузаны чедирип турарлар. Артистер ам Өвүр районче чорупканнар.

И. Келик-Сенги.

* * *

Манефра Яковлевна Марьясова Чадаана хоорайның кижи эмнелгезиниң туберкулёз аарының кол эмчизинде алды чыл ажылдап турар. Эмчиге келген болгаш ында эмнедип чыдар аарыг кижилериниң кадыкшылы дээш бодунуң кызымак чоруун көргүзүп эки ажылдап турар. Туберкулез аарыындан аарааш эмчиге чыда эмнедип өкирээн кижилер Манефра Яковлевнага өөрүп четтиргенин илередип турар.

М. Долгармаа.

* * *

Сүт-Хөл районнуң «Бора-Тайга» колхозунда ортумак школаның үстүү класстарының өөреникчилеринге колхоз баштаар чери 15 га кукуруза болгаш 10 га картофель шелүн бүдүрүлге практиказы эрттирип ажылдаары-биле оларның эргезинге быжыглап берген. 8-9 класстарның өөреникчилери ол шөлдерде кукуруза болгаш картофель культураларының тарылгазын дооскан. Чайгы дыштанылгазында олар кукурузаның болгаш картофельдиң ажаалдазынга ажылдаарлар.

Д. Дадар-оол.

* * *

Ол-ла районнуң «Бора-Тайга» колхозунда көдөө клубтуң бот-тывынгыр уран чүүл бөлүмүнүң киржикчилери кожазында «Алдан-Маадыр» колхозка солун концертти көргүзүп чораанар. Кожаларының концертин алдан-маадыржылар улуг сонуургал-биле көргеннер. Ылаңгыя школа башкызы О. Александрның турган «Тыва чедиги чылда» деп чогаал-хөгжүмнүг монтажы болгаш шии бөлүмүнүң киржикчилериниң көргүскени «Уржуктуг бижик» деп чаңгыс кежеге шиидиг дыка солун болган.

Х. Монгуш.

Советтериң мурнунга күүскомнарның отчёттары

Ажылчы чоннарның чогаадыкчы идепкейин болгаш инициативазын улам ынай калбартырын, күрүнеин эргелеп башкарарынга болгаш оон бүгү-ле организакчы, ажыл-агый ажыл-чорудулгазынга массаларны улам-на калбаа-биле кириштирерин коммунистиг тургузуушкунуң сорулгалары негеп турар. Ол сорулгаларны боттандырарда совет демократияны бүгү хемчег-биле хөгжүдери, бүгү совет органнарның ажылын улам-на эжижидери, массалар-биле оларның харылзааларын быжыглаары эргежок чугула болуп турар.

Бистиң Совет күрүневис бодунуң алыс утка-шынарының болгаш эчис сорулгазының талазы-биле демократчы күрүне. Ол чүл дээрге, бистиң чуртувустуң бүгү ажылчы чоннарының күзел-соруун болгаш амыдыралчы эрге-ажыктарын чайгылыш чокка боттандырар дээн ол. Бистиң күрүневис хевириниң талазы-биле база демократчы, чүге дээрге, эргечагырганың бүгү органнарын бүрүн эргелиг улус сонгып турар болгаш олар бүгү чоннуң мурнунга отчёттуг болуп турар. Ындыг болганда, совет демократизмни хөгжүдерде хамыктың мурнунда эрге-чагырга органнарының ажылын массаның доктаамал контролюнуң адаанга тудар, совет органнарның ажылынга бүгү ажылчы чоннарны кириштирер херек. Ону боттандырарда, совет демократизмниң кол принциптериниң бирээзи—совет орган бүрүзүн чоннуң мурнунга харыысалгалыг болгаш отчёттуг болур чорукту шыңгыы сагыыры эргежок чугула.

ССРЭ-ниң Конституциязында айытканы болза Советтериниң күүсекчи органнары ажылчы чоннар депутаттарының Совединге-даа, үстүнде турар Советтиң күүсекчи комителингеда шуут отчёттуг турар. Ол чугула негелдени бистиң областа чамдык күүскомнар хажыдып турар. Олар ол ажылдың чугулазын чедир үнелевейн, боттарының Советтериниң мурнунга отчёттарын кылбайн турарлар. Ол чорук болза бистиң областа күүскомнарның үштүң бир кезии 1959 чылда боттарының ажылының дугайында отчёттарын Советтерге кылбаанындан өстүп турар. Райкүүскомнардан эткен чылын чугле Чаа-Хөл райкүүском отчёт кылган. Чадаананың хоорай, Кызыл-Мажалыктың суур Советтериниң, 8 көдөө Советтериниң күүскомнары боттарының Советтеринге отчёттарын бербээннер. Барыын-Хемчик, Каа-Хем, Тес-Хем. Таңды, Өвүр, Эрзин райкүүскомнар эткен-даа, бо-даа чылын Советтерге отчёттарын кылбаан болгаш көдөө база суур Советтериниң күүскомнарының отчёттарын организастаар талазы-биле оларга практиктиг дузаны көргүспейн турарлар.

Совет демократияны шак ынчаар хажыдып турар чорук багай түннелдерге чедирип турар. Күүском Советке отчёттуг органдан, депутаттардан хоорулган албан чери болуп, Советтиң мурнунга харыысаалганы медереп билир чоруун оскунуп, депутаттар боттарының күүсекчи органының ажыл-чорудулгазын контрольга алыр арга чок болуп турар. Советтиң сессиязынга күүскомнуң отчёду дээрге, кылган ажылының дугайында улустуң сонгуттурганнарының мурнунга, а оларның нүүрүнде бүгү чоннуң мурнунга отчёт болур. Депутаттар бодунуң күүскомун шүгүмчүлеп, боттарының өртектиг саналдарын берип тургаш, Советтиң ажылында алдагдалдарны болгаш четпестерни илередип, чайладырынга, ажылды бедик деңнелге кодуреринге дузалап турар. Бир эвес күүском отчёдун кылбайнна турар болза, оон ажылында улуг четпестер болгаш чедир кылдынмаан үүлдер үр үенин дургузунда артпышаан туруп каап болур.

Чамдык совет ажылдакчылар болза күүском үстүнде турар органнарга отчёттарын үргүлчү берип турар чүве болганда, Советтериниң мурнунга отчёт кылып турганының херээ чүү боор дижип турарлар, азы сөөлгү үеде Кызыл хоорай, Таңды район Советтериниң болгаш өске-даа чамдык Советтериниң күүскомнары ажылчыннарның, албан-хаакчыларның болгаш колхозчуларның ниити хуралдарынга отчёттарын кылып каап, оон-биле кызыгаарлаттынып турар. Ындыг бодалдар болгаш практика шын эвес. Үстүнде турар органнарның болгаш ажылчы чоннарның мурнунга отчёт кылыры чугула болгаш эргежок чугула херек, ындыг болзадаа, ындыг отчёттарны Советтиң мурнунга кылыр отчёт-биле канчап-даа холуп, ылаңгыя солуп болбас.

Оон ынай мындыг бодалдар баар. Күүском болза ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң кандыг-бир чугула айтырыгларының талазы-биле сессия бүрүзүнге илеткел кылып, ол айтырыгларны сессияга чугаалажып турда күүскомну шыңгыы шүгүмчүлеп турар болгай. Ындыг болганда Советтиң мурнунга күүскомнуң отчёт кылып турганының херээ чүү? Ол база шын эвес. Ажылчы чоннар депутаттарының Соведі бодунуң күүсекчи органнарының бүгү ажыл-чорудулгазын харылап турар болгаш оон ниити ажылын сонуургап көөр ужурлуг.

Хамык ужур болза күүском бүрүзү бодунуң ажылының дугайында отчёдун үргүлчү кылып турарына база эвес. Отчёттарны болгаш оларны чугаалажып көөрүн бедик деңнелге чорудары эргежок чугула. Депутаттарның идепкейлиг бодалдарын ундүрбес, күүскомнуң ажылында четпестерни болгаш алдагдалдарны илереткен чидиг, шүгүмчүлелдерни кодүрбес болза, ындыг отчётту кылган херээ чок-ла болгай. Бии-Хем райкүүском отчёдун кылып турда, депутат эштер Дежнев, Кононенко, Меньшиков, Селива болгаш оон-даа өске чамдык эштер чугле күүскомнуң ажылын эвес, харын илеткелдиң бодун шыңгыы шүгүмчүлээннер. Күүском, оон килдистери болгаш районнуң көдөө ажыл-агый инспекциязы чогум канчаар ажылдап келгени, колхозтарның, совхозтуң экономиказын болгаш культуразын көдүрер, удуртур ажылдакчылар-биле оларны хандырар, социалистиг чарышты организастаар талазы-биле олар чер-черге практиктиг дузаны канчаар көргүзүп келгени илеткелде чугаалаттынмаан деп, олар айытканнар. Улут-Хем райкүүскомнуң отчёду болуп турда база ындыг болган.

Көдөө, суур, хоорай болгаш район Советтериниң күүскомнарының отчёт бүрүзү чугле оларның ажылының чугула фактыларының дацызын эвес, харын оларның ханы анализин көргүскен турар ужурлуг. Ындыг болганда, күүскомнуң-даа, оон килдистериниң-даа ажылын түннээрде, шүгүмчүлел ёзулу-биле көөр чорук эргежок чугула. Ынчангаш, сессияның белеткелин эки хынамчалыг чорудар херек. Ол чорук кылдынган үүлдерни ханы, бодалдыг көрүп түннээрде болгаш моон соңгаар чорудар хемчегларни дезевилеп бадылаарда күүском кежигүннеринге дузалаар. Сессияга тургускан айтырыгны идепкейлиг, үре-түннелдиг чугаалажып көөрде, отчёт илеткели белеткээринге болгаш чогаадырынга бүгү депутаттарны болгаш доктаамал комиссияларны кириштирери чугула. Олар ажылдың чамдык участоктарынга хынаалаларны кылып, боттарының сонгукчулары-биле сүмележир, а күүском отчёт илеткел-биле депутаттарны баш бурунгаар таныштырып, күүскомнуң хуралынга чугаалажып турар ужурлуг.

Хамыктың мурнунда депутаттарның талазындан кылган шүгүмчүлелдер, оларның сүмелери болгаш саналдары күүскомнуң ажыл-чорудулгазын эжижидериниң ёзулуг чепсээ болур. Кызыл хоорай Совединиң сессиязынга хоорхүүскомнуң отчёду болуп турда, депутаттар дыка хөй өртектиг саналдарны бергеннер. Хоорхүүском депутаттарның саналдарын кичээнгейлиг өөренип чыгаш, оларны күүседир талазы-биле практиктиг хемчегларни бадылаан болгаш дораан күүседип эгелээн, ол ажылче хоорай Совединиң депутаттарын, доктаамал комиссияларны кириштирген.

Советтериниң мурнунга күүсекчи комитеттериниң үргүлчү отчёт кылып турары болза оларның чарылбас дүрүмү болган турар ужурлуг. Доктаатты-ган чурумну депутаттар боттары база шыңгыы сагыыр хүлөөлгелиг. Ол чорук совет социалистиг демократияны улам ынай хөгжүдеринге эргежок чугула болуп турар.

А. ЗАЙЦЕВ,
облкүүскомнуң оргинструктор килдизиниң эргелекчизи.

Ажыглалда кирген

Чөөн-Хемчик районнуң «Хорум-Даг» колхозунуң тудугжулары ясли тудуун дооскаш, ажыглалга кирген. Бызаңчылар М. Норбу-Сюрюң, Достак-Өрге, М. Онагай олар хүн нормазын 130—175 хуу күүседип, ясли бажыңын ажыглалга киирер дээш шалыпкын ажылдааннар. Яслиниң иштин малгаштап, чугайлаларынга комсомолчу кыстар М. Амирбит, О. Көк, М. Көкүр, О. Өдекпен, О. Хажыт олар мурнакчы ажылдааннар.

Ам яслиде колхозчу иелериниң 60 бичин уруглары хаара туттунган. Бичин чаштарның аъш-чемин колхоз баштаар чери эки хандырып турар болгаш оларның ойнаар янзы-бүрү үүлдери четчир.

Яслиниң девискээрин аштап-арыглаан, 60 ажыг ыыштарны олурткан.

О. МУНЗУК.

Маадыр иениң күш-ажылчы өг-бүлези

Бичии чаштарны азырап өстүрери, оларны кижизидери—улуг харыысалгалыг болгаш ыдыктыг хүлээлге. Совет ие—бодунуң Төрөөн чуртунуң алдары, өөрүшкүзү болгаш чоргааралы.

Бистиң Чөөн-Хемчик районнуң Чыргакы көдээ Советинде «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүнү Монгуш Ламажап Нордуповна 10 уругларны төрөөп кижизиткен. Совет чазак аңда «Маадыр ие»—деп бедик атты тывыскан.

Ламажап Нордуповна өөнүң эзи Ондар-оол-биле кады колхозтуң мал ажылында элээн үр чылдарда эки ажылдап турар болгаш ботларының ак-сеткилдиг, кызымаккай күш-ажылы-биле колхозчуларның ханы ынакшылын болгаш хүндүткелин чаалап алган. Олар колхоз бүдүрүлгезинде үргүлчү ажылдап турары-биле чергелештир, уругларын тергиин эки кижизидип турарлар. Төрөөн чуртунга аныяк салгакчыларның төлептиг болуру школа кижизидилгезинден ангыда, ада-иениң кижизидилгезинден улуг хамааржыр. Маадыр ие Ламажап Нордуповнаның уруглары ада-иениң чөптүг кижизидилгезин алгаш, улуглары колхоз бүдүрүлгезинде боттарының кылган ажылының мастерлери болуп ажылдап турар болгаш бичиилери школада кончуг эки өөренип турар.

Иениң улуг уруу Сесиндок 4 уруглуг. Колхозтуң хову бригадазында ол кончуг эки ажылдап, үлүг нормазын үргүлчү 120—140 хуу күүседип турар. Оглу Бүкүжүк Совет Армияга шериг албанын кончуг эки эрттиргеш, чаныып келген, ол ам Сүт-Хөл районнуң «Алдан-Маадыр» колхозунда нарын түүлдер кылыр чазанылга мастерскаязында ажылдап турар. Бүкүжүк бүдүрүп үндүрүп турар продукциязының шынарын эки-жидерин хандырбышаан, ажыл нормазын 130—150 хуу күүседип, мурнакчы болуп турар. Базы бир оглу Дуран-оол 7 класс доосхан болгаш шериг албанын эртиргеш чаныып келген. Ол ам колхозтуң хову бригадазында сөөртүкчүлеп, база-ла эки ажылдап турар. Дөртү уруу Өлзеймаа 7 класс доосхаш, комсомол райкомунуң путёвказы-биле төрөөн колхозунга саанчылап кирген. Колхоз баштаар чери 1959 чылда аңаа 12 инекти быжыглап берген. Аныяк патриот инектерни улуг күзелдиг хүлээп алгаш, дуржулгалыг саанчыларның деткимче, дузаламчызы-биле кызымаккай ажылдап өгелей берген. Эрткен чылын саар инек бүрүзүнден-не 1000 литр сүттү саап алган. Өлзеймаа бо чылын инек бүрүзүнден-не 1600 литр сүттү саап алыр деп хүлээлгени алган болгаш дүнмазы Ортүндок-биле кады дыка эки ажылдап турар.

Оон өскелери шупту өөренирчилер. Оларның улуг классчыларының планнары база кончуг солун. Онгу классчы Анчыңмаа кижи эмчизи болур күзелдиг. Ол, бо чылын школаны кончуг эки доосхаш, медицина институдунче өөренип чоруур деп турар. А Өнермаа 7 классты доосхаш, көдээ ажыл-агыйның кандыг-бир өөредилге черинге кирер, ынчангаш база-ла тускай эртемниг болуп алыр деп сорулга салып алган. Бичии класстарда өөренип турарлары база-ла эки. Оларның чырыткылыг келир үези база-ла алдарлыг, тургузукчу күш-ажылы, тергиин эки өөредилге болгаш чогаадыкчы эртем ажылы болур дээрзинге кандыг-даа чигзиниг турбас. Оларга шак ындыг идегелди кылыры улуг күзенчиг.

Маадыр ие Ламажап Нордуповна бодунуң өг-бүлези-биле кады колхозтуң мал ажылынга 8 чыл иштинде ажылдап, оон иштинден сөөлгү 3 чылда—саанчылап келген. Ол колхозта эки саанчыларның бирөөзи. Аңаа быжыглаан 15 слар инектиң бирөөзинден-не эрткен чылын 1063 литр сүттү саапап турган, а бо чылын—1500 литрни саар деп хүлээнген болгаш ол хүлээлгезин күүседип шыдаар дээрзин бо чылдың эрткен айларының түннелдери көргүскен.

Маадыр иениң өг-бүлезиниң кежигүннеринден эрткен чылын колхоз бүдүрүлгезинге 6 кижи ажылдаан. Олар ниитизи-биле 2300 ажыг күш-хүннерин ажылдаан болгаш аңаа 19 муң ажыг рубльдиң арыг акша орулгазын ажылдап алганнар. Ол дээрге, колхозчу өг-бүлеге дыка улуг өөрүшкүдүр. Оларның бо чылын салган сорулгазы база-ла улуг—күш-хүнүн 3000 чедирер деп планнап алган, могаг чок ажылдап турлар.

Ламажап Нордуповна Монгуштуң өг-бүлезинде база бир өөрүнчүг үүл болза, оларның чуртталгазы кончуг культурлуг болгаш хандыртынган шыырак боп турары болур. Оларның чурттап турар бажыңнары бистиң колхозта эн дээре бажыңнарга санаттырып турар. Маадыр иениң өг-бүлези бистиң көдээ Советте күш-ажылдың, амыдырал-чуртталганың үлегерчизээ болуп турар.

Б. КУУЛАР.

ДАГЕСТАН АССР. «Червленные буруны» дээр хой ажылдыг совхозту коокта чаа хой ажылдыг завод кылдыр эде тургускан. Ол ажыл-агый ериниң хойжулары чыл келген тудум-на улуг чедишкиннерлиг болуп турар. Эрткен чылын аңаа бир хойдан-на ортумаа-биле 9,8 килограмм үүкү кыргын алган. Грозныйның нарын дуктуг хойларының породазын эл заводтуң ажылдакчылары чүгле бистиң чурттуң аңы-аңы районнарынче эвес, харын-даа Индияже, Югославияже болгаш өске-даа дашкы чурттарже чорудуп турар.

Эки уксаалыг хойлар өстүрер «Червленные буруны» завод 1960 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының чедишкиннериниң делгелгезинге киржир.

Чурукта: хой ажылдыг заводтуң зоотехниги С. Урмузян болгаш хой кадартчызы И. Юмахишиев олар делгелгеже чорудары-биле шилип алган хойларын көрүп турлар.

Фото Р. Диктин.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Тудуг биле чаагайжыдылга бүгү ниитиниң херээ

Чадаана көдээ Советтиң чоохтагы сессиязында колхозта тудуг ажылының дутайын чугаалашкан. Ол айтырыгның талазы-биле илеткелди «Искра» колхозтуң баштаар черинин даргазы ССРЭ-ниң Дээди Совединиң болгаш Чадаана көдээ Советтиң депутады эш М. Доктугу кылган. Эдеринчи илеткелди тудуг-сууржулга талазы-биле дөктаамал комиссияның даргазы депутат эш М. Севилбаа кылган. Илеткелдерниң кайызы-даа допчу болгаш тодаргай барымдааларга тургустунганы-биле сессияның киржикчилеринге солун болган. Ынчангаш сессияның киржикчилери тудуг сууржулга ажылында четпестерни чидиг болгаш принципиалдыбыле илередип шүүмүүлээннер.

Тудуг айтырыын сессияга чугаалажып көөр кылдыр тургустунуп келгени аңаа бир таварылга өвес. Ол колхозтуң Бажың-Алаак суур Тыва областа чаагайжыды туттунган суурларның бирөзи дээрзи кымга-даа билдингир. Суурнуң ээлери—колхозчулар, оларның идегелдиг айбычылары—көдээ Советтиң депутаттары тудуг сууржулгада ам-даа улуг четпестер барын эскерип, ол айтырыгны өй-шаанда көдүрүп келгеннер.

Бо айтырыгны депутаттар эштер Ховалыг Деспилдей болгаш Монгуш Севилбаа эгелеп көдүрген. Чүге дээрге, чуртталганың чамдык тудугларын ажыглалга киреринин хуусаазы хөлүн эрттир узап туруп бээр, шак ындыг шын эвес практика база турган. Ол ышкаш, көдээ Советтиң конторазының тудуу база ийи чыл чедир уламчылап турар болгаш ажыглалга кирбейн туруп берген. Оон-биле кады чуртталга бажыңнарын чедир кылбайн крышазы, кладовказы чокка дүрген-не дужаап кааптар чоруктар бар. Ынчаарга колхозчу суур хүн бүрү өөп, оон чурттакчыларының негелделери калбарып турары-биле чаа улуг уруглар садын, даш магазинни, бежен орунну чаа интернатты болгаш өске-даа тудугларны тудары эргежок негеттинип турар. База суурну ногаанчыдып, чараштыр чаагайжыдар, ол чугула ажыл херекти бүгү колхозчуларның идепкейлиг киржилгези-биле шалыпкын чорудар.

Сессияга бо айтырыгны депутаттардан аңгыда, активтерниң киржилгези-биле калбак чугаалажып көргеш, чогуур шиитпирни хүлээп алган. Сессияның шиитпиринде чугулаалап айытканы мындыг: хамыктың мурнунда бүгү тудугларның шынарын эки-жидер болгаш оларның ажыглалга киирер хуусаазын черле соңгаарладып болбас. Төрөөн суурну ногаанчыдып, чаагайжыдарын эр, херөөжен колхозчу бүрүзүнүң, колхозчу өг-бүле бүрүзүнүң чугулага көөр херээ кылдыр санаар. Бо чылын планда көрдүнген бүгү тудугларны айыткан хуусаазында, азы күскү дүжүт ажаалдазының бетинде доозар.

Сессияның шиитпири ам амыдыралда боттанып турар. Колхоз баштаар чери, ылаңгыя тужугжулар бригадазы (бригадири эш Балган) сессияның шиитпирин боттандырар дээш эрестиг ажылдап турарлар. Чадаана хемниң шапкын күштүг суу үеренгелекте, эштер Деспилдейниң болгаш Бегзиниң баштаан звенолары ол хемни кежилдир турум улуг көвүрүгү туткаш, ажыглалга киирген-нер. Көвүрүг шынарлыг, көрүштүгдээ кылдынган. Ынчаарга бежен орунуг интернаттың ханазы салдынган болгаш крышалаттынган, ам оон иштики шеверлээшкин ажылы чоруп турар. Уруглар садының тудуу доостурунуң кырында келген. Ол ышкаш, күш фермазының чаа тудуу база эгелээн. План ёзугаар көрдүнген 15 чуртталга бажыңнарының кол нуруузунуң ханалары туттунган болгаш оларның үжү ажыглалда кирген. Тудуг ажылы ам-даа кидин түлүк үргүлчүлевишаан.

ТӨРӨӨН СУУР ЧАРАШ, ЧУРТТАКСАНЧЫГ БОЛЗУН

Төрөөн суур чараш, аңаа чурттаксанчыг болзун дээш, суурнуң чурттакчылары ногаанчыдылганың болгаш чаагайжыдылганың херээнге идепкейлиг киржип турар. Колхоз баштаар чериниң болгаш көдээ Советтиң күүскомунуң инициативазыбиле суурнуң Ленин, Карл Маркс аттыг кудумчуларын бүрүн херимнеп, бажыңнарының чанынга шевергин херимчигештерни кылгаш, аңаа ыяш тарылгазын чорудар деп көрген. Ам ол кудумчуларның херимнеэшкини чоруп турар болгаш ында 650 дөс ыяштарны өске кудумчулар-биле кады олурткан. Көдээ Советте ортумак школаның башкылары, өөреникчилери, ажылчыннары школаның девискээрин ногаанчыдарынга кончуг идепкейжи боп турарлар. Оларның күжү-биле 400 ажыг дөс ыяштарны тарып олурткан. Ногаанчыдылга ажылынга Көдээ Советтиң активчизи ам 80 хардыг Ховалыг Дүнчүнмей ирей, школаның суг дажыкчызы Монгуш Дүвен-оол идепкейлиг киржип турарлар. Ногаанчыдылганың болгаш чаагайжыдылганың херээн чугулалап көргеш, көдээ Советтиң күүскому апрельдиң төнчүзүнде ол айтырыгны бодунуң хуралынга чугаалажып көрген. Ол хуралдан колхоз баштаар чери-биле сүмелешкеш, колхозчуларның ногаанчыдылга, суур чаагайжыдылгазы чорударынга дуза кылдыр суббота болгаш улуг-хүнде бир автомашинаны быжыглап тургусканы ажыктыг болган. Колхозчу араттарның материалдыг деңнели бедээн тудум, оларның чуртталга культуразы улам бедип орар. Арыгшевер болгаш ёзулуг культурлуг чурттап турар өг-бүлелерниң саны көвүдеп турар. Чижекке, чоланчы Монгуш Бадыл-оолдуң, Вера Монгуштуң, Монгуш Светлананың өг-бүлелерин киирип болур.

Суур чаагайжыдылгазын чорудары-биле кады, көдээ Советтиң күүскому, колхозтуң баштаар чери сүтбараан фермаларының төптеринге кичээнгейни база кошкатпайн турар. Фермаларның ажылдакчыларының культурлуг негелделерин хандырары-биле көдээ Советтиң активчизи комсомолчу өш Алдын-оолга баштаткан малчыннарга көжүп чоруур кызыл өгну организастаан. Ол кызыл өгнүң эргезинде радиоприемник, гармошка, хөгжүм херекселдери, стол оюннары-биле дериттинген. Колхозтуң библиотекары Саара Иргит малчыннарга уран-чечен чогаалдың номнарын үргүлчү чедирип берип турар.

А. БЕГЗИ,

Чөөн-Хемчик район.

Украин ССР. Харьковтуң электромеханиктиг заводунуң электри машиналары идегелдиг болгаш үрелишкин чок ажылдаары-биле чүгле Совет Эвилелинде эвес, харын-даа ооң кызыгаарының ыракта ындында алдаржып турар.

Чурукта: Индияже чорудар сөөлгү машиналарны эптеп кылып турар цехте. Чурукта: цехтиң технологу И. П. Яровой (солагай талазында) болгаш эптекчи-слесарларның бригадири Е. Г. Заболотный олар.

Фото П. Морозтуу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Казань. Татар АССР-де эн хоочун дээди өөредилге черн — Казаңның көдээ ажыл-агый институду республиканың колхоотарынга болгаш совхоотарынга агрономнарны, инженер механиктерни болгаш ыяш ажылының талазы-биле тускай эртемниглерни өөредип берип турар.

Бо хүннерде институттуң доозукчулары кидин-түлүк ажылдап турарлар: олар удавас күрүне экзаменнерин дужаар болгаш дипломнуг ажылдарын камгалаар.

Чурукта: шаанда тракторист чораан студент-доозукчу Н. Дмитриев (солагай талазында) көдээ ажыл-агый машиналарының салбырының эргелекчизи И. Коновалов тайылбырны ап тур.

Фото Б. Мясниковтуу.

Чөптүг негелделер

Балгазынның туберкулёз санаторийи чәрби ажыг чылдарның дургузында чоннуң кадын камгалаарынга, туберкулёз деп хоралыг болгаш айыылдыг аарыгдан аараан кижилерни эмнеп экиртириниң херээнге бо аразында улуг ажылды кылган.

Сөөлгү чылдарда ол санаторий туберкулёз эмнээр талазы-биле эртембилиглиг, мергежилдиг эмчи кадрлар-биле, эмнелгениң болбаазын дериг-хереклерди-биле, ол хоралыг халдамырлыг аарыгга удур күштүг эмнер-биле хандыртынып келген. Санаторийде ам кижиниң өкпезин болгаш сөөгүн сайгылгаан-биле көрүп чуруккa тырттырар күштүг рентген аппарады ажылдап турар. База туберкулёзту кезип эмнээр тускай өрөөлди дерип турган, аңаа сөөлгү чылдарда дыка нарын кезиишкиннерни чедишкиннин-биле чоруткан. Шак ол кезип эмнээр өрөөлди кончуг таптыг дерип ажытканынга бистин областың дуржулгалыг эмчилери Ирина Владимировна, Владимир Иванович Каракайларның онза рольдуг болганын демдеглеп айтыр херек. Аарыг кижилерниң арыг-шевер байдалын шын тургузарын хандырарынга ында хеп чуур чер болгаш чунар бажын докторлаал ажылдап турары кончуг эки. Бо бүгү эки болгаш өөрүнчүг-дүр.

Ынчанмыже бо санаторийнин ажыл-чорудулгазында чамдык четпестерниң дугайын канчап ыыттавас боор. Санаторийни бус-биле изидер дээш 1959 чылдың эгезинде-ле даш тудуг эгелээн. Ол чугула тудугну олла чылдың июль эгезинде соксатканы кончуг хомуданчыг. Оон аңгыда санаторийге эмнеп келгеннерниң дыштанырынга таарыштырган хадыңнар дөстеринде кылган олуттарны шевергин көрүштүг кылып кагбаанындан аңаа олурарга дыка эпчок, оларның чамдыктары өргижиреп ирээнинден ында-мында кээп дүшкүлээн чыткылаар.

Санаторийнин дыштаныкчыларының ортузунда культура-массалыг ажыл кошкак тургустунган, лекция. беседа кончуг ховар болуп турар. «Дыштаныкчы» деп хана солун ында-хаая, докторлаал эвес үнүп турар. Бот-тывынгыр уран үүлдүн концерттеринге-даа, дыштаныкчыларның ойнап дыштанырынга-даа хереглээр хөгжүм херекселдери санаторийде чедишпес боп турар. База хөлшыдыраа, таалы, шашки дээн чижектиг стол оюннарының чедишпезинден дыштаныкчылар манажыр чоруккa болганчок-ла таваржып турарлар. Ынчангаш чамдык дыштаныкчылар көзер, лото дээн чижектиг мөөрейлиг оюннарже хандыкшып турары чажыт эвес.

Чыл санында санаторийге хөй санныг хамаатылар эмнедип, дыштанып, кадыын эки жидип турарлар. Аарыг кижиниң сеткил сагыжын көдүрүп сергедиринге культурлуг дыштанылганы шын, чөп организастаарынга клуб эргежок чугула. Ынчангаш санаторийге культураның одаа болур—клубту тудары эргежок чугула негеттинип турар. Дыштаныкчы чоннуң ол чөптүг негелдезин дарый хандырарын областың кадык камгалал килдизи өөренип көөрү чугула.

В. САГАН-ООЛ,

Балгазын санаторийнин дыштаныкчызы.

Харыысалга хүлээдир үези келген

СЭКП-ниң XX съездизи аттыг колхозтуң төвү—Арыг-Бажы суур чыл келген тудум улам-на өзүп сайзырап. Оон ужурундан каракуль хой ажылын моон соңгаар улам сайзырадырып ында бирги чергениң ужур-дузалыг деп бодап турар. Чеди чылдың дургузунда каракуль хойларның баш саны 34 хуу өзер, азы бир миллион баш чедер. Биске болгаш делегей рыногунда онза үнелеттинип турар кеж каракуль хураган кежин алырын беш катап көвүдедир деп төлевилээн.

Эң чаа техника-биле чепсегленген көдээ ажыл-агый бүзүрелдин-биле улам бурунгаар хөгжүп орар.

Культура талазы-биле Туркмениянның чедишкиннери аажок улуг. Ам школа, библиотека, номчулга чери, уруглар албан черлери чок ындыг чурттакчы суурну оон тывар аргажок. Республикада киностудия, театрлар, он-он ортумак, дээди өөредилге черлери, Эртемнер академиязы болгаш эртем-шинчилелдиң албан черлери бар.

Республиканың бүдүрүлге, хөй-ниити политиктиг болгаш культурлуг амыдыралынга туркмен херөөженнер идепкейлиг киржип турарлар. Оларның ортузунда эмчилер болгаш башкылар, агрономнар болгаш малчыннар, эртемденнер болгаш ажылчын херөөженнер хөй. Туркменистанның 5400 алдарлыг кыстары ССРЭ-ниң Дээди Совединиң, республиканың Дээди болгаш чер-чер Советтериниң депутаттарынга соңгуттурганнар.

Бо чеди чылдың дургузунда республика улам ыңай хөгжүүр, Туркмениянның улус ажыл-агыйын хөгжүдеринге чеди чылдың дургузунда 15,7 миллиард хире рубльди чарыгдаар, азы республиканың туруп келген бүгү үезинде чарыгдалындан 1,1 миллиард рубль хөй болур дээрзин чугаалаарга-ла четчир.

Туркмения чаа көдүрлүүшкүнде!

П. ФЕДОРОВ.

ТУРКМЕНИЯ ЧАА КӨДҮРЛҮҮШКҮНДЕ

I.

Туркмения... Кезээде аяс хүннүң чүргү. Ында тергиин чергениң удазынналчак нарын хөвеңни, виноградтың, инжирнин, гранатаның эки сорттарын, амданныг болгаш чаагай чыттыг дыняларны делгем болгаш үнүш-дүжүүкүр ховуларынга үндүрүп, өстүрүп турар. Ынчалза-даа Туркмения чүгле олар-биле алдаржаан эвес. Оон девискээринде нефть болгаш газ аажок байлак. Нефть тывыжының курлавырларының талазы-биле Туркмения Ортаакы Азияның республикаларының иштинде бирги черни болгаш ССРЭ-де—үшкү черни эзлеп турар. Оон девискээринде заводтарның болгаш фабрикаларның хоолайларының ыыштары дээрже дүндүүштелдир көдүрлүп үнүп турар. Шаанда өөнзиргей куруг турган ховуларда, ам кайгамчык улуг суггарылга каналдары шөйлү бергилээн, эң улуг суг шыгжавырлары тургустунгулаан. Куруг ховулардан чаалап алдынган черлерде күүлүг колхоэтар болгаш совхоэтар чаттылып хөгжүп турар. Туркменистан—бо дээрге индустриалдыг—колхозчу совет социалистиг республика.

1959 чылдың октябрьда Совет Туркмения болдунуң 30 чыл оюн байырлаан. Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле туркмен улус экономика болгаш культура хөгжүлдеринде улуг чедишкиннерни чедип алган. Туркмен улус ам аас-кежиктиг, хөглүг омак чурттап турар.

Кижилер ядыы түренги болгаш аш чурттап чораан үеви эрткеннен бээр дыка үр болбаан. Революция мурнундагы туркменнерниң амыдыралын орус аян-чорукчуларының бирөзи шак мынчаар бижээн:

«Өгден бир ашак үнүп келди. Аажок самдар тоннуг, хирлиг, кызылбут, характарының чажы төктүп чоруур, ол дээрге эң-не түренги чоруктуң болгаш черликсиринге чоокшулаан, моргунчуг байдалдың илерээшкини болган... Өөнүң иштин бакылап көрген бис. Ыштыг кара үнгүр, ында каш борбак малгаш сава, эрги самдар пөс үзүндүлери чытканнар. Бажың иштиниң эт-херексели, хеп аймаа дээр чүве шуут чок болган. Бистер аалдарны кезип, көрүп чораан бис. Хирлиг, чанагаш бичии уруглар элезинге ойнап турганнар. Херөөженнер дээрге кижи көөр аргажок самдар хептиг, бисти көрүпкеш, арнын холдары-биле дуглай туткаш, дезип маңнаптар турганнар...»

Совет эрге-чагырганың үезинде туркмен улус улуг Ленинниң, Коммунистиг партияның айтып бергени аас-кежиктиг амыдыралдың делгем оруунче үнген.

II.

Шимээн даштыг Каспий далайының кыдыынга Красноводск чараштыр чаттыла берген. Ол хоорай чүгле суг талаазындан Туркмениже кирер хаалга өвес, харын республиканың үлетпүрүнүң улуг төвү. Красноводск—бо дээрге өрги хоорай, ынчалза-даа оон чанында чаа хоорайлар өзүп турар. Ёзулуг-ла куруг турган черге Челекен деп хоорай тургустунган. Ында иод-бромнуң эн улуг заводтарының бирөзи тургустунган. Туркмениянга иод-биле бромнуң бүдүрүлгези чеди чылдың сөөлгү чылында ийи катап өөр.

Туркмения нефтизи-биле алдаржып турар. Моортан хүн бүрүде демир орук составтары үнүп турар, Каспий далайлап база Волга хемнеп нефть болгаш нефть продуктуларын чүдүрген танкерлер үнүп чоруп турар. Республиканың девискээринде алдарлыг Кара-Богаз-Гол ында болгай. Оон суунуң эзилдириинде болгаш дүвүнде натрий, магний, калий, ховар элементилериң сульфаттыг болгаш хлоридтиг дустарының эгээртинмес курлавыры бар. Кара-Богаз-Голдан ап турар натрийниң, сульфатының бистиң чурттуң ийи үүс ажыг бүдүрүлгелери ап турар. Машина тургузукчуларынга болгаш нефтичилерге огланлын бетониди калбак билдингир. Ону дөртен чеди улус ажыл-агый чөвүлелдеринче чүдүрүп чорудуп турар. Кара-Кумнуң болгаш Гаурдакскиниң күүгүр рудниктери бодунуң продукцияларын чүгле ада-чурттуң бүдүрүлгелеринге эвес, харын даштыкы чурттарныңга база берип турар. Саятскиниң болгаш Ташауэскиниң үнүш заводтары чурттуң хендир аргыыр фабрикаларынга чиг эттерни берип турар.

Республикада ам үлетпүрүнүң нефть тывыжының болгаш нефть болбаазырадыр, химия болгаш газ, пөстаавы болгаш аъш-чем адырлары бар. Совет эрге-чагырганың чылдарында Туркмениянга үлетпүрүнүң 437 бүдүрүлгелерин тургускан. Республиканың бүгү үлетпүрүнүң кылып үндүрүп турар продукциязы революция мурнундагызы-биле деңнээрге 21 катап,ынчаарга азр үлетпүрүү—30-ден хөй катап өскен. Бо чеди чылда үлетпүрүнүң хөгжүлдезин улам дүргедээр: оон ниити продукциязы барык ийи катап улгадыр.

Республиканың заводтарында болгаш фабрикаларында, транспортта болгаш тудугларда социалистиг чарышта, коммунистиг күш-ажылдың бригадаларының болгаш шалыпчыларының шимчээшкини хүн бүрүде улам калбарып, Валентина Гагановаының патриотчу эгелээшкининиң эдерикчилериниң саны улам өзүп турар.

Сугнуң дамды бүрүзү туркмен кижиге—алмаз. Туркмен үлегер чугаада мынча деп турар: «Сугнуң дооступ турар черинде чер база дооступ турар». Туркмен чон хөй чүс чылдарның иштинде изигден өртенип чыдар бодунуң ховузун чагырып ажыглаарынга суг дээш амыр-дыш чок демисежип чораан. Калчаа-дошкун күштүг Аму-Дарья хемни чүгеннеп чагырып алгаш, бодунуң үнүш-дүжүткүр ховуларынче ооң суун чедирип алза деп кижилер күзеп чораннар. Бирги Петр хаанның үезинделе туркменнер ол-ла бодал-биле бодунуң төлөлекчизи Ходжа-Непести Петербургче чорудуп турган. Ынчаза-даа чоннуң күзели ынчан боттанып шыдавайн барган. Чүгле Совет эрге-чагырганың үезинде чер суггарылгазын боттандырып эгелээн.

Туркмениянның ховуларын суггарарынга күрүне аажок хөй түнүг акша-хөрөнгини берип турар. Республиканың туруп келген үезинин дургузунда суггарылга тудуунга бир миллиард 400 миллион ажыг рубльди киирген. Туркмениянның девискээринге Бассага-Керкинск, Карабекаульск, Кульарыкск, Советябск каналдары чижектиг улуг тудуглар туттунуп, Ташкепринское, Колхозбентское, Тедженское болгаш Сарыязынское деп суг шыгжавырлары тургустунгулаан.

Эрткен чылын бирги өөлчегде Кара-Кумнуң каналын тудуп эгелээн. Ол канал өлезинниг ховулар таварты 400 километр ажыг черни өртер. Бо канал болза, Аму-Дарьяны Мургаб-биле каттыштырар. Каналдың эриктеринде амыдырал хайныгып турар. Колхозчулар сугну алгаш, Мургабтың үнүш дүжүткүр шыналарынга бедик дүжүттүг хөвеңни тарып турарлар. Ам ийиги өөлчегнин канал тудуун эгелээн: ол канал Мургаб биле Тедженни каттыштырар. Оларны каттыштырарга үнүш-дүжүткүр 300 муң гектар хире черни суггарар арганы бээр. Үшкү өөлчегнин каналы болза Теджен хемден сугну алыр болгаш Ашхабад болгаш Красноводск уунче баар. Оон ыңай үк каналды Каспий далайже кире бээр деп бодап турар. Ынчаар болза Кара-Кумнарның барымы талазында нефть үлетпүрүнүң районнарын суг-биле хандырар арганы ол бээр.

Каракумнарже дыка хөй суг баар.

Туркмениянның колхозтарының кол байлаа—хөвен. Туркмениянын хөвенчилери чыл келген тудум-на хөвен тарылгазының шөлүн алгыдып, ол үнелиг культураның дүжүдүн бедидип турар. Хөвенниң бедик дүжүдүн алырының үүс-үүс мастерлери республикада бар. Ташауз областын Ленин районунда Тельман аттыг колхозтуң даргазы, Социалистиг Күш-ажылдың ийи дапкыр Маадыры, Оразгельды Эсрарыев улуг алдаржаан. Оон удуртуп турар артели эрткен чылын 2640 гектар шөлдүң гектар бүрүзүнден 34 центнер хөвенни чыып ап, күрүнеге тос муң тонна хөвенни саткан.

Республиканың хөвенчилериниң аразында хөвенни ниити бүдүрериниң талазы-биле чурттуң иштинге ийиги черни Туркмениянның ийи чыл иштинде база катап чаалап алыры дээш социалистиг чарыш калбарган. Хөвенчилер чеди чылды алды чыл иштинде күүседирин болгаш 1964 чылда Төрөөн чүртка 560 муң тоннаны, а 1965 чылда хөвен бүдүрерин 636 муң тоннага чедиреин хүлээп алганнар.

Республиканың көдээ ажыл-агыйының эң чугула адыры болза мал ажылы, ылаңгыя каракуль хой ажылы болуп турар. Туркмен каракульдуң кежи бодунуң чаражы болгаш шынары-биле делегейге алдаржаан. Оон ужурундан каракуль хой ажылын моон соңгаар улам сайзырадырып ында бирги чергениң ужур-дузалыг деп бодап турар. Чеди чылдың дургузунда каракуль хойларның баш саны 34 хуу өзер, азы бир миллион баш чедер. Биске болгаш делегей рыногунда онза үнелеттинип турар кеж каракуль хураган кежин алырын беш катап көвүдедир деп төлевилээн.

Эң чаа техника-биле чепсегленген көдээ ажыл-агый бүзүрелдин-биле улам бурунгаар хөгжүп орар.

Культура талазы-биле Туркмениянның чедишкиннери аажок улуг. Ам школа, библиотека, номчулга чери, уруглар албан черлери чок ындыг чурттакчы суурну оон тывар аргажок. Республикада киностудия, театрлар, он-он ортумак, дээди өөредилге черлери, Эртемнер академиязы болгаш эртем-шинчилелдиң албан черлери бар.

Республиканың бүдүрүлге, хөй-ниити политиктиг болгаш культурлуг амыдыралынга туркмен херөөженнер идепкейлиг киржип турарлар. Оларның ортузунда эмчилер болгаш башкылар, агрономнар болгаш малчыннар, эртемденнер болгаш ажылчын херөөженнер хөй. Туркменистанның 5400 алдарлыг кыстары ССРЭ-ниң Дээди Совединиң, республиканың Дээди болгаш чер-чер Советтериниң депутаттарынга соңгуттурганнар.

Бо чеди чылдың дургузунда республика улам ыңай хөгжүүр, Туркмениянның улус ажыл-агыйын хөгжүдеринге чеди чылдың дургузунда 15,7 миллиард хире рубльди чарыгдаар, азы республиканың туруп келген бүгү үезинде чарыгдалындан 1,1 миллиард рубль хөй болур дээрзин чугаалаарга-ла четчир.

Туркмения чаа көдүрлүүшкүнде!

П. ФЕДОРОВ.

Кыдат-моол талаларның кады кылган медеглели

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Аңза май 31-де Моол Арат Республиканың чазаның болгаш Кыдат Улус Республиканың чазаның кады кылган медеглелинге ат салган.

Моол Арат Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ю. Цеденбалдың чалаашкынын өзугаар Кыдат Улус Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң Премьери Чжоу Энь-лай, Күрүне Чөвүлелиниң Премьериниң оралакчызы болгаш КҮР-нуң даштыкы херектер министри Чэнь И база өске-даа үдеп чоруур кижилер 1960 чылдың май 27-ден июнь 1-ге чедир Моол Арат Республикага эп-найыралдыг аян-чорук кылып чорааннар деп медеглелде чугаалап турар.

Медеглелде чугаалап турары болза, чугаалажыышкыннарның үезинде ийи талалар ам-дунмалышкы эп-найыралды улам ынай калбартырының болгаш быжыглаарының, ийи чурттарның аразынга бүгү талалыг кады ажылдажылганың тодаргай айтырыгларын чугаалажып көрген, ол ышкаш улустар аразының чугула айтырыгларының талазы-биле санал-онал солчуушкуннары болган.

Ам-дунмалышкы эп-найыралды болгаш ийи чурттарның аразынга бүгү талалыг кады ажылдажылганы улам ынай хөгжүдүп, быжыглаарынче, улуг Совет Эвилелинге баштаткан социалистиг лагерьниң чурттарының улустарының бузулбас чангыс эвин быжыглаарынче, бүгү делегейге тайбыңны болгаш улустарның айыл чок чоруун камгалаарынче моон сонгаар-даа күжениишкиннерин салырынга быжыг шиитпирлиин ийи талалар илереткен.

МАР-ның болгаш КҮР-нуң улустарының бузулбас найыралын улам быжыглап, хөгжүдер болгаш социалистиг ийи күрүнелериң аразынга ам-дунмалышкы кады ажылдажылганы калбартыр сорулга-биле «Моол Арат Республика биле Кыдат Улус Республиканың аразынга найыралы болгаш бот-боттарынга дузалажылга дугайында Керээге», «Моол Арат Республиканың чазаанга Кыдат Улус Республиканың чазаандан экономиктиг болгаш техниктиг дузаламчы бээриниң дугайында Дугуржулгага» а ол ышкаш «Эртем-техниктиг кады ажылдажылга дугайында Дугуржулгага» 1960 чылдың май 31-де Улан-Баторга ат салган деп медеглелде оон ынай демдеглээн. Ийи талаларның кады кылган медеглелинде айтыш турары болза, КҮР-нуң чазаа Моол Арат Республиканың чазаанга 1961—1965 чылдарның дургузунда 200 миллион рубль түүнүг узун хуусаалыг чөлинни бөөр болгаш өлөөн каш үлетпүр черлерин, гидро-тудугларны, орук болгаш коммунал-чурттарга тудугларын тударынга Моол Арат Республикага дузалаар.

Оон ынай ийи талалар социалистиг бүгү-ле чурттарның күчүзүнүң өөлдезин сеткил ханыышкын-биле демдеглээн болгаш Совет Эвилелиниң тайбыңга ынакшылдыг политиказынга долузу-биле сагыш-сеткил кадып турарын илереткен, база бедик деннелиң париж чөвүлел хуралын бууратган АКШ-тың агрессчи политиказын шиитпирлии-биле буруу шаап, а ол ышкаш колония болгаш хамаарылгалыг чурттарның хосталгалыг демиселин долузу-биле деткип турарын айткан.

Кыдат-моол документилерге ат салган

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелдің корреспондентизиниң Улан-Батордан дамчыдып турары болза: Кыдат Улус Республика биле Моол Арат Республиканың аразынга найыралы болгаш бот-боттарынга дузалажылга дугайында Керээге, Кыдат Улус Республиканың Моол Арат Республикага экономиктиг болгаш техниктиг дузаламчызының дугайында КҮР-нуң болгаш МАР-ның чазактарының аразында Дугуржулгага база КҮР-нуң болгаш МАР-ның чазактарының кады кылган медеглелинге 1960 чылдың май 31-де ат салган.

КҮР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Премьери Чжоу Энь-лай болгаш МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ю. Цеденбал олар кыдат-моол документилерге ат салганнар.

Н. С. Хрущевтуң болгаш Сукарнонуң чугааларын Индонезияда ном кылдыр парлап үндүрген

ДЖАКАРТА. (СЭТА). Н. С. Хрущевтуң Индонезияга чоруп турганының үезинде оон болгаш президент Сукарнонуң чугаалаан чугааларының чыылдазын база ийи чазактарның баштыңнарының ат салгылаан документилерин Сурабай хоорайның ном үндүрер чери тускай ном кылдыр парлап үндүрген.

Ук номну парлап үндүргениниң чылдагааны болза, «Н. С. Хрущевтуң Индонезияга кылган төөгүлүг аян-чоруунуң дугайын мөңгежидиринге чүткүл» болур дээрзин чыылданың киириде үүлүнде демдеглээн. Н. С. Хрущевтуң Индонезияга найыралчы аян-чоруу «национал революцияны доозар дээш, чаагай болгаш чечектелген ниитилелди тургузары дээш шудургу демисежип турар улуска аян-чорук болганда, бистиң Төрээн чурттувустуң төөгүзүнге улуг ужур-дузалыг» деп киирилледе оон ынай чугаалаан.

Чыылданың картында мынчаар бижээн: «Н. С. Хрущев — улуг кижи, бүгү-делегей масштавы-биле улуг удургукчу, коммунизмниң көскү ажылдакчызы болгаш камгалакчызы, бүгү делегейге тайбың дээш, империализмге болгаш капитализмге удур демиселчи.

Ол ийи улуг кижиниң чугаалаан чугаалары дээрге ыдыктыг болгаш империализмге база колониализмге удур политиканың үндезини болур. Оларның чугаалаан чугааларын Индонезияда тайбыңга ынак болгаш империализмге удур демисежип турар кижилер өөренир болгаш оларны удуртулга болдурар ужурлуг».

Фулбрайттың медеглели

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Нью-Йорк таймс» солуннуң корреспондентизи Шмидтин Вашингтондан дамчыдып турары-биле алырга, даштыкы херектер талазы-биле сенат комиссиязының даргазы сенатор Фулбрайт (Арканзас штаттан демократ) «Нейшнл Бродкастинг компани» деп радио-дамчыдылга компаниязының «парлалга-биле ужуражылга» деп телевидение программазын дамчыштыр чүве чугаалаан, «У-2» дээр шпион самолётту чорутканынга холбаштыр президент Эйзенхауэрниң үүлгедиишкиннерин буруу шапкан. «Шпионнаашкынның харыысалгазын күрүне баштыңчызы кижи бодунга хүлээп алган ындыг таварылга төөгүде кажан-даа туруп көрбээн» деп Фулбрайт медеглээн. «Каттышкан Штаттарга ниитизи-биле хамаржы бербес» ындыг өске арга-хемчеглер президентиге турган-на болгай, чижээлээрге, шпиончу ужудуушкуннар дээш харыысалганы ол Төп разведка эргелелиниң начальниги Аллен Даллесче чүүй кааптып болур-ла турган болгай дээрзин Фулбрайт айыткан. «Коммунизмни чиик көрүп турары» дээш сонгулда мурнуу чарыындагы кампанияда ийи партиялардың бот-боттарын буруудадып турар чоруун соксадырынче Фулбрайт кыйгырган. Ындыг буруудадыышкыннарның түннелинде партиялар ийелээн Совет Эвилелинге хамаарыштыр «шириин турушту» эзлей берип болур деп сенатор уламчылаан. Н. С. Хрущевтуң сөөлгү медеглелдери «элээн чымчак» болган деп сенатор айыткаш, Совет Эвилели-биле дугуржулганың эргежок чугулазын демдеглээн.

„Күчүлүг, четчир күштүг болгаш шылгаракгай чурт"

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Нью-Йорктуң солуннары шуптузу боттарының корреспондентилериниң болгаш телеграф агентилелдериниң коммунистиг күш-ажылдың Бүгүэвилел чөвүлел хуралынга Н. С. Хрущевтуң чугаазының дугайында медеглелдерин бирги арыннарында парлап турар. «Нью-Йорк Джорнэл-американ» солун: «Даразының бедик деннелдиг чөвүлел хуралынга Азияның чурттарының киржирин Хрущев күзеп турар» деп улуг эге-биле парлаттынып үнген. Чугазының дугайында медеглелдерни эң көскү черлерде парлаан. «Нью-Йорк таймс» солун ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының чугазындан хөй-хөй үүлдерни опзалап айыткан. «Нью-Йорк таймстың» Москвада корреспондентизиниң медеглелин ук солун «АКШ-тың баштыңының оргазының артында турар «кара хөлегелерни совет удуртукчу айыткан» деп эге-биле бижээн. «Оон АКШ-ка хамаарышкан сөстери кадыгдаа болган болза, Хрущевтуң чугазын барымын чүктүп хайгаракчылары дыка чымчак» көргеннер деп корреспондентилер демдеглээннер.

Ол чугула айтырыгларның талазы-биле даштыкы политиказын өскертир бодаваан турарын Н. С. Хрущевтуң чугазы тодаргайы-биле көргүскен деп «Нью-Йорк таймс» демдеглээн.

Парижке болур дээн чөвүлел хуралды үскен болгаш америк самолёттар шпиончу ужудуушкуннарын кылган-даа болза, Совет Эвилелиниң даштыкы политиказында «үндезин өскерилгелер болбаан» деп Ассошиэйтед пресс агентилелиниң Вашингтонда корреспондентизи демдеглээн.

Ассошиэйтед Пресс агентилелдің хайгаракчызы Хайтауэр Вашингтондан мынча деп бижээн: «Бедик деннелге чөвүлел хуралдың буурааныының болгаш америк шпиончу самолёттарның ужуудуушкунуңуң талазы-биле советамерик маргылдааның салдары кызыгаарланган туруп болур дээрзиниң дугайын совет премьер Н. С. Хрущевтуң Москвага субботада кылган чугаазы херечилеп турар.

Ак бажың болгаш күрүне департаментизи-даа Хрущевтуң чугаазын тускай тайылбырлаандаа болза Совет Эвилели чепсегленишкинни дүжүреринин дугайында чугаалажыышкыннарны үргүлчүлээринге белен дээрзиниң дугайында оон медеглелин албандужаалдыг кижилер боттарының аразынга беседаларынга сонуургааннар».

Келир үениң кандыг-даа чөвүлел хуралынга дөрт улуг күрүнелерден аңгыда коммунистиг Кыдат, Индия болгаш Индонезия база-ла киржир дээрзиниң дугайында Хрущевтуң саналын Вашингтонуң тускай белүктери хөнүү чок ужурашканнар деп хайгаракчы база айыткан.

Бөдүүн американнарның Н. С. Хрущевтуң чугаазын канчаар көрүп турарындан Совет Эвилелиниң тайбыңга ынакшылдыг политиказынга оларның магадып турары тодаргай.

Н. С. Хрущевтуң чугаазының дугайында солуннуң баштайгы медеглелин номчаан соонда СЭТА-ның корреспондентизинге американнарның бирээзи мынча деп медеглээн: «Чүгле күчүлүг, четчир күштүг болгаш шылгарангай чурт шак ындыг шыдамыккай чорукту кылыр болгаш Пентагониуң изиг баштыг кижилериниң тайбыңга удур үүлгедиглерин ойтур шавар аргалыг.

ТУРЦИЯДА БАЙДАЛ

АНКАРА. (СЭТА). Мендерестин чазаа болза шынныг болгаш хоойлу өзугаар чорукту, а ол ышкаш улустуң эргелерин болгаш хосталгазын хандырар шаа чок болган деп Турцияның чаа конституциязының төлевилелин чогаадып кылырының талазы-биле комиссияны баштап турар кижи—Стамбул университетиниң ректору Садык Онар парлалга төлээлекчилеринге медээлээнин Анкараның радиозу дамчыткан. Ол чазак болза бодунуң хууда эрге-ажыктарын хандырарынче угланган күш апарган деп Онар чугаалаан.

Мендерестиң чазаа болза чурттун национал эрге-ажыктарын камгалаарының талазы-биле делегейниң күрүнелериниң аразынга чогуур черни хандырып шыдаваан. Иштихи политика талазы-биле ол чазак турк хамаатыларга, эң ылаңгыя профессорларга, башкыларга болгаш студентилерге хамаарыштыр кадыг-дошкун чоруун ылып, а ол ышкаш сураглыг турк ажылдакчыларны истеңсүүп турган. Ол ышкаш Мендерестиң чазаа конституциягa үндезинин-биле чөрчүп турар хоойлу дүрүмнерни үндүрген деп Онар уламчылаан.

Мендерестиң чазаа парламентиниң кап-ла санныг кижилериниң эргежыктарын хандырып турар органче хуулдурган деп университеттиң ректору медеглээн.

АНКАРА. (СЭТА). Шериг эргилелин баштап боттандырган национал чаңгыс-ай чоруктуң комитединиң айтыышкынын өзугаар турк хамаатыларга чуртту девискээринден үнүп чоруурун түр када ховаан. Ол ышкаш даштыкы кижилерниң Турцияга келирин болгаш оон үнүп чоруурун түр када контрольдаарын эрге-чагырганың органнарынга ында баа даандырган.

ПАРИЖ. (СЭТА). Мендерестиң чазаанга иштики херектер министри турган Намык Гедик май 30-ниң эртенинде хоругдаттырып турганы Анкараның шериг школазының дөрт дугаар каъдынан шурай бергеш, бодунуң амы-тынынга четтингенин Франс Пресс агентилелиниң корреспондентизи Анкаралан дыңнаткан.

АНКАРА. (СЭТА). Национал чаңгыс-ай чоруктуң май 29-та радио дамчыштыр дыңнаткан медеглелинде чугаалап турары болза: Чуртта кризисти узуткаар болгаш партиялардың аразында чөрүүдээлерни чок кылыр, ынчангаш партийжи эргежыктардан бедик эргелелди тургузар дээш эрге-чагырганы шериг бодунуң хөлүнге алган. Национал шимчээшкинни деткээни дээш, комитетти болгаш шериг деткээни дээш чурттакчыларга өөрүп четтиргенин комитет илереткен.

Чаа эргелелдиң иштики болгаш даштыкы-даа политиказының көлкол чүүлдерин катаптаары эргежок чугула деп саналың ында айтым турар. Тургустунган эргелел чери кандыг-бир кижилерге, күштерге болгаш чонуун кезектеринге удурланмайын турар. Бүгү хамаатыларны хоойлуга камгалаттырар. Чаа эргелел чери КПО-нуң Уставын болгаш кижиниң эргелериниң Декларациязын сагыыр. Оон сорулгазы — чуртка тайбын, бүгү делегейге тайбын. Ол болза мурнуунда чардынган бүгү-ле эвилелдериниң болгаш хүлээлгелериниң шынчы болуп артар. Чаа эргелел чери НАТО-нуң болгаш СЕНТО-нуң талазы-биле болдуунуң хүлээлгелерин күүседирин уламчылаар.

ПАРИЖ. (СЭТА). Франс Пресс агентилелиниң корреспондентизинин Анкарадан дамчыдып турары болза, улусчу-республиканчы партияның баштыңы Исмет Иненю чаа турк чазактың баштыңы генерал Гюрсельге барып чорган. Ол беседаның төгенинин соонда турк шериг кол штабының төлээлекчизи болган беседа Турцияга сөөлгү болуушкуннарга холбаштыр болган деп медеглээн. «Кадыг-дошкун корум-чурумну узуткан болгаш чуртка демократияны катап тургускан» шериг турк улустуң мурнуудан өөрүп четтирип турарын Исмет Иненю илереткен.

Генерал Гюрсель ол ышкаш республиканчы тарзачын национал партияның даргазы Белюкбашинин баа хүлээп алган.

Редактор Н. С. ШОЙГУ.

Японың чон күштерин мөөңнеп турар

ПЕКИН. (СЭТА). Японияның коммунистиг партиязының ТК-зының даргазы Сандзо Носаканың «Акахата» солунга парлаттынып үнген чугаазының дугайын Синьхуа агентилели дыңнаткан.

Япон-америк «айыл чок чорук дугуржулгазын» чаарты көөрүнге удур демиселдің калбарып эгелээнинің сөөлүнде АКШ-биле шерагжи эвилелге удур каттышкан шимчээшкиннин 16-гы Национал кампаниязы болза, япон улустуң эң-не улуг шимчээшкини болган деп Носака айыткан. Ол шимчээшкинни чорудуп турганының үезинде Японияның ажылчы массалары үүгле парламентиге негелде бижиктерни берип турган эвес, харын-даа япон улустуң ийи дайзыны — америк империализмге болгаш Кисиниң кабинединге удур демиселге сырый каттышкан.

Азияның чурттарынче Эйзенхауэрниң баар деп турары

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың президентизи Эйзенхауэр Азия чурттарына бодунуң базарының үезинде Японня болгаш Мурнуу Кәрейден аңгыда Филиппинге болгаш Тайваньга, а ол ышкаш делегейниң ийиги дайынының доозулганының соонда Каттышкан Штаттарның эжелеп алганы япон Окинава ортулукка база баар деп май 31-де Ак бажың тускай чарлаан.

Сукарнонуң амы-тынынга халдааннарны шииткен

ДЖАКАРТА. (СЭТА). Антара агентилелиниң дыңнатканын өзугаар алырга, 1957 чылдың ноябрьде Индонезияның президентизи Сукарнонуң амы-тынынга халдаашкын кылган үш сулчээчилерни өлүрүп шииткен шииткелди май 28-те күүсеткен дээрзин чиңгине прокурор генерал Гунаван бадыткаан.

Америк самолёттарның дайынзырак ужудуушкуннары

БЕЙРУТ. (СЭТА). Информация агентилелдериниң дыңнадыгларынга үндезилеп алгаш, «Аль-Ахбар» деп ливан солуннуң бижип турары болза, Сауд Аравиязында туруп турар ужарчүүл базазындан атомнуг бомбаларны чүүктеп алган келип турар америк шериг самолёттары араб чурттарның девискээринге доктаамал ужудуушкуннарны чорудуп турар. Америк шериг ужар-чүүлдүң ол дайынзырак үүлгедиглерине ук солун шыгыы киленин илередип турар.

Тыва областың Санитар-чырыдылышкын баңыңы.

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Президиумунуң медеглели

СТОКГОЛЬМ. (СЭТА). Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Президиумунуң түннел хуралынга даразазында медеглелди хүлээп алган:

Элээн үр үениң дургузунда бүгү чурттарның тайбың талалакчыларының салып келген күжениишкиннери бедик деннелге эртер ужурлуг чөвүлел хуралды чыылдырарынга дөгүм болган. Чазактар баштыңнарының ужуражыышкыннарын улустар соксаал чокка хайгаарап турганнар. Олар дөрт улуг күрүнелериниң баштыңнарының ужуражыышкынынга улуг идегелдерни салып турганнар.

Ол чөвүлел хуралдың үзүлген чоруу оларны сагыш-сеткилиниң ханызындан кайгаткан болгаш дүвүреткен. Ындыг байдалдың тургустунуп келген үезинде Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлели болза «соок дайынның» айыылдыг болгаш өлүмүг практиказын кандыг-даа янзы-биле ажыглаарын болдурбас дээш улам шиитпирлиг көдүрлүп үнеринче тайбыңга ынакшылдыг бүгү күштерни кыйгырып тур. Бедик деннелге эртер чөвүлел хурал удавас болур дээрзинге Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлели бүзүреп турар; чөвүлел хуралдың болдунарынга таарымчалыг байдалдарны тургузар сорулга-биле хөделиишкиннерни калбартып чорудары эргежок чугула.

Ядролуг чепсектиң шенелделерин хоругдаар дугайында женева конференциязы дугуржулганы кыска хуусаада чедип алган турзун дээш, чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле он чурттарның комитеди чепсегленишкинни контрольдуг дүжүрер дугайында баштайгы дугуржулгаларны чедип алган турзун дээш кады чорудар демиселди күштелдирери эргежок чугула. Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң шагда-ла үүлдүгзүнүп көргени: контроль чокка чепсегленишкинни дүжүрүп болбас, чепсегленишкинни дүжүрбээнде контроль болдунмас деп бөдүүн принципти амыы болуушкуннар бирги черже идип үндүрүп турар.

Ындыг болза-даа ол сорулганы чедип алыр төлээде, Парижке чөвүлел хуралды үзеринге чедирип келген дараазында фактыларны улустар билип алыр ужурлуг:

Кайы-кайызынга дүжүп бержиниң политиказын буруу шапкан болгаш «күш дөгээр» политиканы бадыткан турар АКШ-тың чазак ажылдакчыларының медеглелдерин;

Берлин айтырыының талазы-биле, а ол ышкаш ийи герман күрүнелериниң төлээлелгезиниң дугайында айтырыгның талазы-биле даштыкы херектер министрлериниң чөвүлел хуралынга чедип алдынган депшилгелиг үүлдү Аденауэр биле сулчээни узуткаларынга чедиргенин;

Америк ядролуг базаларының четкизинге Барыын Германияны киирген соон дарый, Японияны аңаа киирер дугайында шиитпирни;

СЕАТО болгаш НАТО эвилелдериниң кежигүннери-чурттарның чепсегленир талазы-биле чаа хемчеглерни алыр сорулга-биле, чөвүлел хуралдың чыглырынга чедир каш хонук бурунгаар эрттиргилээн сессияларын;

Ядролуг чепсектин шенелделерин катап эгелээрин бодунуп бодап турар дугайында АКШ-тың чазаның медеглелин;

Шериг-разведка самолёдунуң Совет Эвилелиниң агаар делгеминче шургүп киргени болгаш күрүнениң бүрүн эргезин база улустар аразының эргелериниң норма-чижектерин үрээн чорук эң-не тодаргай факт болган дээрзин;

Адактың сөөлүнде, чөвүлел хуралды ажыдарын айыткан хүнүнде АКШ-тың шериг штавындан американнарның делегейде бар турар бүгү-ле аэродромларынга дүвүрээзинни чарлаанын.

АКШ-тың шериг штавының болгаш чазаның ол агрессчи политиканы чорутканы дээш харыысалганы Каттышкан Штаттарның бодунда политиктиг хөй-хөй ажылдакчылар безин сойгалап илереткен. Разведчик самолёттарның Совет Эвилелиниң агаар делгеминче шургүп киргенин болгаш улустар аразының эргелерин үрээр чорукту буруу шаап миннип көөрүнден АКШ-тың чазаның ойталаан чоруу бедик деннелге чөвүлел хуралдың эрттерин болдунар аргажок кылган. Ындыг болганда чөвүлел хуралдың үзүлгени дээш харыысалганы черле АКШ-тың чазаа чүктээр ужурлуг.

Бүгү чурттарның хөй-ниитизиниң бодалы, оон иштинде АКШ-тың хөй-ниитизиниң бодалы болза өске чурттарның бүрүн эргезин үреп турар ужудуушкуннарны чорудар эргени тыпсырын АКШ-тың чазаның негеп турганын билгеш, ханызы-биле дүвүреп үнген. Чугаалажыышкынларның чедиишкинниг болурунуң чугула таарымчалыг байдалдары болур кайы-кайызынга бүзүрежир чорукту үреп турар ындыг чергелиг үүлгедиглер кайы-хире айыылдыг болуп турар дээрзин улустар бүзүреп көрген; ындыг чорукту соксадырынче чазакты албадаар дээш демиселди улустар калбартыр ужурлуг.

Ону ыяавыла кылыр ужурлуг, чүге дээрге, күрүнелериниң бүрүн эргезинге халдаарындан канчап-даа ойталаваан турар АКШ-тың чазаа хенертен халдаашкындан баш удур сагындырыглыг хемчег кылдыр «ажык дээрниң» дугайында бодунуң саналын киирерин оралдажып турар-дыр. Чепсегленишкинни дүжүрери-биле холбаа чок ол санал шпионнаар чорукту хоойлуждарынче угланган.

Өске чурттарның девискээрлериндe шериг базаларының туруп турар чоруу күрүнелериниң айыыл чок болгаш хамаарышпас чоруунга айыылдыг болуп, бүгү-ниити тайбыңга кыжаныр турар дээрзин сөөлгү болуушкуннар кижи бүрүзүнге база катап көргүскен.

* * *

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлели бодунуң үндезилеттинип тургустунганындан эгелээш, чурттар аразынга тайбың кожа-хелбээ догуннаашкын дээш, ядролуг чепсектериниң шенелделерин шуут соксадыр дээш, чепсегленишкинни бүгүниити болгаш бүрүн дүжүрери дээш, делегейни чарып турар маргылдаалыг айтырыгларны чугаалажыышкынларның аргазы-биле шиитпирлээр дээш демисежип келген. Хамаарышпас болгаш бүрүн эргелиг болурунга боттарының эргезин боттандырарынче чүткүп турар улустарга удур күштерни ажыглаарын Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлели буруу шаап көрген болгаш капитализм, колониализм, расизм тайбыңның херээнге улуг айыылдыг кыжаныышкын болуп турар деп саналаа.

Бо принциптериниң шынныын бүгү күштүү-биле бадыткан турар бис.

Шиитпирлиг ужур-дузалыг болуп турар салдарны чамдык чазактарга улустар чедирген турар ужурлуг. Улустар аразында дүшкүүрлүг чорукту хевээр артырарынче чүткүп турар кым-бир кижилериниң хөделиишкиннериниң улустарның күзел соруу артык күштүг болур. Өзулуг национал хамаарышпас чорукту чедип алырынче болгаш шериг базаларын узуткаарынче угланган улустарның күжениишкиннери, чепсегленишкиннерни эңдере бүдүрериниге, Барыын Германияны дагын чепсеглээриниге, АКШ биле Японияның аразында чаа шериг керээзинге улустарның удурланыышкыны, ядролуг чепсекке удур бүгү делегейде күштелип турар демисели — бо бүгү болза бүгү хемчеглериниң деткимчезин тайбыңның өөнүктериниң талазындан алырын негеп турар тайбыннын херээнге салыышкын болур.

Боттарывыстың принциптеривиске шынчы болуп артышаан, бистер «соок дайынны» катап эглип келирин болдурбас, тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынны таарыштырар, чепсегленишкиннерни дүжүрерин чедип алыр болгаш улуг күрүнелериниң ужуражыышкынынга таарымчалыг байдалдарны тургузар дээш боттарының күштерин каттыштырарынче чаагай сеткилдиг кижилерни кыйгырып тур бис.

Ол сорулгалар чедип алынар дээрзинге бүзүрээр бис.

Стокгольм, 1960 чылдың май 29-та.

КИНОТЕАТРЛАРГА

Бөгүн

«ВЛКСМ 30 чылы» (Улуг залга): **«Кижи эттинип, чазалыр»** («Человек меняет кожи»)—12, 2, 4.15, 6.15, 8.15, 10.10 шактарда. **«Тааланчыг либми»** («Волшебная свирель») — эртенгиниң 10 шакта.

«ВЛКСМ 30 чылы» (Биче залга): **«Мээң кеним, мээң күдээм»** («Моя сноха, мой зять»— 5, 7, 9 шактарда.

«Каа-Хем» **«Бичин уруг адазын дилеп чор»** («Девочка ищет отца»)—11, 1 шактарда. **«Кабириниң дүнези»** («Ночь Кабирии»)—3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«Восток» **«Яша Топорков»**—3, 5, 7, 9 шактарда.

«Летний» **«Лаураның душтуу»** («Жених для Лауры»)—5, 7, 9, шактарда.

КИНОТЕАТРЛАРНЫН

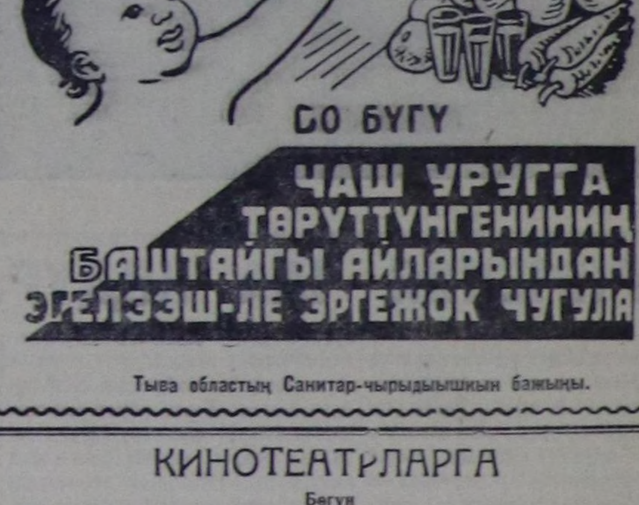

деп кинону көрүнер.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, партийжи амыдырал болгаш пропаганда килдистериниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 37-13, кадаа ажыл-агый килдизиниң 22-64, иштики информация килдизиниң 21-47, совет тургузуг, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 23-35, чагаа килдизиниң 21-27, культура болгаш амыдырал килдизиниң 25-38, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 20-60.

ТС—00807. Чагыг № 1293. Культура эргелелиниң типографиязы.